

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 1
2019.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 118.000 прописа, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

1. Немањина бр. 22-26,
телефон: 3616-296, 363-1620, 363-1104, 3613-734/лок. 1620 и 1104

или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs

Технички уредник: Јелена Васиљевић, организатор пријема и евиденције захтева корисника

Сарадници: Гордана Јуришић, документалиста
Смиљана Павков, документалиста
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, оператер припреме података
Радмила Тубин-Михајловић, организатор пријема и евиденције захтева корисника
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података

Лектор: Смиља Богдановић
Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

- 1.** Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда
- 2.** Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе
- 3.** Преглед старих публикација
- 4.** Преглед нових књига
- 5.** Листа најчитанијих књига

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Вануату, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Канбери, Мирољуба Петровића, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Уредба о изменама и допунама Уредбе о начелима за унутрашње уређење и систематизацију радних места у министарствима, посебним организацијама и службама Владе, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Уредба о изменама и допунама Уредбе о разврставању радних места и мерилима за опис радних места државних службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Уредба о интерном и јавном конкурсима за попуњавање радних места у државним органима, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Уредба о вредновању радне успешности државних службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Уредба о оцењивању службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Уредба о одређивању компетенција за рад државних службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Уредба о измени Уредбе о разврставању радних места и мерилима за опис радних места државних службеника, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Одлука о утврђивању Националне контролне листе робе која би се могла користити за извршење смртне казне, мучење или друго окрутно, нељудско или понижавајуће поступање или кажњавање, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Одлука о укидању виза за улазак у Републику Србију за држављане Федерације Свети Китс и Невис и Републику Палау, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Правилник о ближим условима и начину спровођења предлога за изрицање забране уласка странца и надзора и контроле странца приликом уласка и кретања преко територије Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Меморандум о разумевању између Министарства спољних послова Републике Србије и Министарства спољних и послова CARICOM Комонвелта Доминике о пријатељству и заједничкој сарадњи, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Меморандум о разумевању између Дипломатске академије Министарства спољних послова Републике Србије и Института за високо дипломатско и конзуларно образовање Министарства иностраних послова Доминиканске Републике, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Меморандум о разумевању између Министарства спољних послова Републике Србије и Министарства спољних послова Гренаде о пријатељству и заједничкој сарадњи, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Меморандум о разумевању између Министарства спољних послова Републике Србије и Министарства спољних послова Републике Кипар о сарадњи и билатералним политичким консултацијама, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Меморандум о разумевању о питањима дијаспоре између Министарства спољних послова Републике Србије и Канцеларије комесара у Председништву Републике Кипар, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Меморандум о разумевању између Министарства за европске интеграције Републике Србије и Министарства спољних послова Републике Кипар о сарадњи у области европских интеграција, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Заједнички комунике о успостављању дипломатских односа између Републике Србије и Антигве и Барбуде, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Обавештење о датуму ступања на снагу Споразума између Владе Републике Србије и Владе Румуније о сарадњи у области одбране, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о одређивању критеријума за доделу подстицаја ради привлачења директних улагања, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Уредба о одређивању критеријума за доделу подстицаја ради привлачења директних улагања у области производње прехранбених производа, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Уредба о утврђивању Програма подстицања предузетништва кроз развојне пројекте у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Уредба о утврђивању Програма подршке развоју пословне инфраструктуре за 2019. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Уредба о утврђивању Програма подршке малим предузећима за набавку опреме у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Уредба о утврђивању Програма стандардизованог сета услуга за микро, мала и средња предузећа и предузетнике у 2019. години који се реализује преко акредитованих регионалних развојних агенција, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Уредба о утврђивању Програма подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Уредба о утврђивању Програма коришћења средстава Буџетског фонда за финансирање активности и мера унапређења и развоја области електронских комуникација и информационог друштва у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Уредба о утврђивању Програма финансирања активности и мера унапређења ефикасног коришћења енергије у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Одлука о расподели и коришћењу средстава за подршку унапређења локалне и регионалне инфраструктуре – Градимо заједно, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Одлука о поступку по приговору и притужби корисника финансијских услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Одлука о поступку по приговору и притужби правног лица, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Одлука о измени Одлуке о одређивању одговорних лица и тела у систему управљања програмима претприступне помоћи Европске уније у оквиру инструмента за претприступну помоћ (ИПА II) за период 2014–2020. године, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Одлука о измени Одлуке о одређивању одговорних лица и тела у систему управљања програмима претприступне помоћи Европске уније за период 2007–2013. године, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Одлука о образовању Координационог тела за сузбијање сиве економије, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Одлука о образовању Заједничке групе за унапређење позиције Републике Србије на листи Светске банке „Doing Business“, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Правилник о престанку важења Правилника о евиденцијама из области детективске делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Правилник о посебној врсти објеката и посебној врсти радова за које није потребно прибављати акт надлежног органа, као и врсти објеката који се граде, односно врсти радова који се изводе, на основу решења о одобрењу за извођење радова, као и обиму и садржају и контроли техничке документације која се прилаже уз захтев и поступку који надлежни орган спроводи, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Правилник о изменама Правилника о ближим условима, начину и поступку остваривања ослобођења од плаћања акцизе на производе које произвођач, односно увозник продаје дипломатским и конзуларним представништвима и међународним

организацијама, као и на деривате нафте, биогорива и биотечности који се продају на основу међународног уговора, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Правилник о изменама и допуни Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларација и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Правилник о подстицајима за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Правилник о измени Правилника о облику и садржини извештаја о пословању слободне зоне, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Правилник о форми и начину објављивања Јавне листе квалификованих услуга од поверења, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Правилник о допуни Правилника о цени обрасца и трошковима техничке израде личне карте, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Правилник о обезбеђивању континуиране пловидбености ваздухоплова и других ваздухопловних производа, делова и уређаја и о одобравању ваздухопловно-техничких организација и особља који се баве овим пословима, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2019

Програм Фонда за развој Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Споразум о сарадњи у области пољопривреде између Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Србије и Министарства пољопривреде и прехранбене сигурности Краљевине Лесото, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Обавештење о датуму ступања на снагу Споразума између Владе Републике Србије и Владе Републике Индонезије о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о повраћају неутрошених буџетских средстава осталих корисника јавних средстава који припадају консолидованом рачуну трезора Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2019

Одлука о поступку избора, критеријумима за избор и реализацију пројеката које финансира Управа за капитална улагања Аутономне Покрајине Војводине у 2019. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2019

Одлука о садржини и форми обрасца пријаве предлога пројекта на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројекта у области локалног и регионалног економског развоја, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 3/2019

Одлука о садржини и форми обрасца за оцењивање пријаве предлога пројекта на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројекта у области локалног и регионалног економског развоја, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 3/2019

Програм отуђења грађевинског земљишта у јавној својини Аутономне Покрајине Војводине за 2019. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 1/2019

Споразум о сарадњи између Жупаније Арад (Румунија) и Аутономне Покрајине Војводине (Република Србија), Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2019

Меморандум о намерама о сарадњи између Нижегородске области (Руска Федерација) и Аутономне Покрајине Војводине (Република Србија), Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2019

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о изменама Одлуке о утврђивању Програма за решавање вишка запослених у поступку приватизације за 2015, 2016, 2017. и 2018. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Правилник о измени Правилника о поступку мирног решавања радног спора, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Правилник о издавању идентификационог документа миритеља и арбитра, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Правилник о измени Правилника о врстама и стандардима медицинских средстава која се уграђују у људски организам на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о утврђивању цена здравствених услуга на примарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Правилник о допунама Правилника о нормативима и стандардима рада и ценама здравствених услуга за превенцију, прегледе и лечење болести уста и зуба који се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Правилник о Номенклатури здравствених услуга на секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Правилник о евиденционој пријави и одјави сезонских радника, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Правилник о вигиланци, Службени гласник Републике Србије бр. 3/2019

Правилник о изради медицинског средства у здравственој установи, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Правилник о обележавању и садржају упутства за употребу медицинског средства, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Правилник о изменама и допунама Правилника о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2019

Решење о утврђивању месечне основице доприноса за лица укључена у обавезно осигурање, на коју се обрачунава и плаћа допринос за пензијско и инвалидско осигурање у 2019. години, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о садржини и форми обрасца пријаве предлога на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области здравствене заштите, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 3/2019

Одлука о садржини и форми обрасца за оцењивање пријаве предлога на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области здравствене заштите, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 3/2019

Одлука о поступку и критеријумима за доделу буџетских средстава Покрајинског секретаријата за здравство за изградњу, одржавање и опремање здравствених установа чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 4/2019

Правилник о ближим условима и поступку остваривања права на матерински додатак за незапослене мајке за треће и четврто дете, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 4/2019

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о утврђивању насеља Церак – Виногради (Церак 1 и Церак 2) у Београду за просторну културно-историјску целину, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Одлука о утврђивању Дома Радничке коморе у Београду за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Правилник о ближим условима, начину рада, активностима и саставу Тима за каријерно вођење и саветовање у средњој школи која реализује образовне профиле у дуалном образовању, Службени гласник Републике Србије бр. 2/2019

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Меморандум о разумевању о сарадњи у области спорта између Министарства омладине и спорта Републике Србије и Министарства просвете и културе Републике Кипар, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Меморандум о разумевању о сарадњи у областима омладине и спорта између Министарства омладине и спорта Републике Србије и Министарства омладине и спорта Арапске Републике Египат, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 1/2019

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о садржини и форми обрасца пријаве предлога на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области предшколског и основног образовања и васпитања, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 3/2019

Одлука о садржини и форми обрасца за оцењивање пријаве предлога на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области предшколског и основног образовања и васпитања, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 3/2019

Одлука о садржини и форми обрасца пријаве предлога пројекта на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области развоја спорта, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 3/2019

Одлука о садржини и форми обрасца за оцењивање пријаве предлога пројекта на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области развоја спорта, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2019

Одлука о садржини и форми обрасца пријаве предлога пројекта на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области културе, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2019

Одлука о садржини и форми обрасца за оцењивање пријаве предлога пројекта на јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у области културе, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 2/2019

Правилник о критеријумима за суфинансирање програма/пројеката у области научноистраживачког развоја невладиних организација у Аутономној Покрајини Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 4/2019

Правилник о критеријумима за суфинансирање учешћа на научним скуповима у иностранству научноистраживачких радника и студената који су показали посебне резултате, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 4/2019

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за новембар 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Индекси потрошачких цена за децембар 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 1/2019

Усклађени динарски износи акциза из члана 9. став 1. тачка 1), тачка 2) алинеја трећа, тачка 3) алинеја четврта, тачка 4), тачка 5) алинеја четврта, тачка 6) и тачка 7) алинеја трећа, члана 9. став 5. тачка 1) подтачка (1) алинеја трећа, подтачка (4) алинеја прва, подтач. (5) и (6), тачка 2), тачка 3) подтачка (1) алинеја трећа, подтачка (2) алинеја прва, подтачка (1) алинеја трећа, подтачка (2) алинеја прва, подтачка (3), тач. 4), 5) и 6), члана 12а, чл.14. и 14а и члана 40г Закона о акцизама годишњим индексом потрошачких цена у 2018. години, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Усклађени динарски неопорезиви износи пореза на доходак грађана из члана 9. став 1. тач. 9), 12), 13), 29) и 30), члана 15а ст.2, 4. и 5, члана 18. став 1. тач. 1), 2), 5), 7), 8) и 9), члана 21а став 2. и члана 85. став 1. тачка 11) Закона о порезу на доходак грађана годишњим индексом потрошачких цена у 2018. години, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Усклађени динарски износи из члана 56б став 2. тачка 1) и став 3. Закона о порезу на додату вредност, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Усклађени динарски износ из члана 13. став 3. Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање годишњим индексом потрошачких цена у 2018. години, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Усклађени износи накнада из члана 32. став 3, члана 40. став 3, члана 45. став 1. тачка 4) и члана 54. став 3. Закона о дувану, Службени гласник Републике Србије бр. 4/2019

Усклађени динарски износи накнада из јединствене тарифе по којој се наплаћују накнаде за услуге које врши Управа за трезор, Службени гласник Републике Србије бр. 5/2019

2

**СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ,
СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ
БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2019. ГОДИНИ**

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

1.	АЛО
2.	БЛИЦ
3.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ
4.	ВРЕМЕ
5.	ДАНАС
6.	ДНЕВНИ ТЕЛЕГРАФ
7.	ИНФОРМЕР
8.	КУРИР
9.	НЕДЕЉНИК
10.	НИН
11.	ПЕЧАТ
12.	ПОЛИТИКА

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	ЈЕЗИК ДАНАС
2.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
3.	РС PRESS
4.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектуру свима онима који желе да се стручно усавшавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

1. В. Карић: Србија: Опис земље, народа и државе, Београд: 1887.

2. Јован М. Павловић: Неимари Југославије, Београд: 1934.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

ОВУ ЈЕ КЊИГУ ПОТПОМОГАО КЊИЖЕВНИ ФОНД
ИЛИЈЕ М. КОЛАРЦА

СРБИЈА

ОПИС ЗЕМЉЕ, НАРОДА И ДРЖАВЕ

ИЛУСТРОВАО
ПРОФ. В. КАРИЋ

ИЛУСТРОВАО
ПРОФ. В. ТИТЕЛБАХ

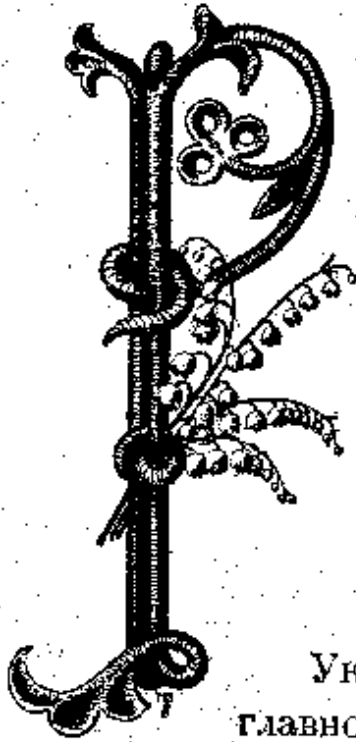
БЕОГРАД

У КРАЉЕВСКО-СРПСКОЈ ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1887

ИЛАСЦ ЗАДРЖАВА СВА ПРАВА КАКО НА ТЕКСТ ТАКО И НА СЛИКЕ.
TOUS LES DROITS DE TRADUCTION ET DE REPRODUCTION RÉSERVÉS.

РЕЧНА МРЕЖА

Речна мрежа у Србији је доста густа и уједначена тако, да нема ни једнога краја, који би трпео оскудицу у текућој води. То је од благотворнога утицаја не само на биљни свет у њој већ и на животињски, па наравно и на становништво њено.

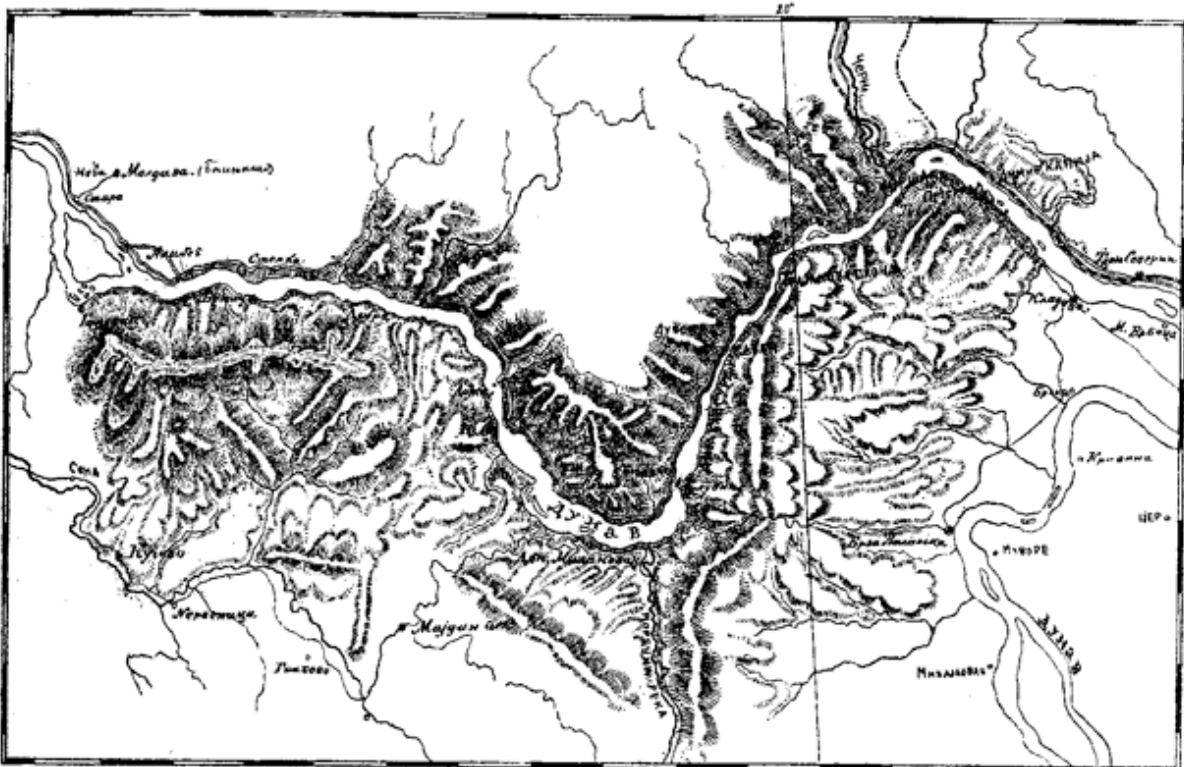
Укупном својом површином Србија је, у главном, нагнута са југа на север, па се у тому правцу слива и сва вода њених река, које прикупља Дунав, било непосредно, сам, било кроз реку Саву.

Дунав тече северном границом Србије и нешто мало источном : од ушћа Саве под Београдом па до ушћа Тимока. По количини воде, која се овом реком у море излива, она је прва у Јевропи а по дужини, долази одма за Волгом. Дунав извире у Шварцвалду (Црној Гори), у Немачкој државици, Баденској, и после тога од 2820 километара утиче у Црно Море. Србију додирује дужином од 315 км., дакле деветим делом укупнога свог тога.

Подунавље Србиско негде је брежуљкасто : на прилику од Београда до Смедерева ; брежуљци, који се овуда Дунаву спуштају, окићени су већином грозним виноградима ; негде се опет разастире у простране и родне равнице, као на ушћима Мораве, Млаве, Пека и Тимока ; од Рама до Голупца

издиже се у пространу, брежуљкасту и пешчану зараван, која се осеком својим где јаче где слабије примиче самоме кориту Дунавском; од Голупца пак до више Кладова уздижу се саме планине, које на неколико места имају и доста знатну висину.

До Голупца, Дунав има просечну ширину од 1000 метара, али од Голупца па чак до Сипа, испод Текије, ова се велика река сабија у праву клисуру, која је овде онде и веома тесна, и којом мучно промиче, дужином од читавих 90 километара. Ова је клисура горостасна планинска пукотина, која је, у незнана времена историје земљине коре, раздвојила јужне Карпате од планина североисточне Србије, и пустила да њома истече Панонско

Карта Дунавске клисуре

море, коме дно беше данашња, Српско-Маџарска низија, што се шири око средњег Дунава. Ова се цела клисура дели на: *Мали Ђердап*, *Казан* и *Велики Ђердап*. Мали

Ђердап зове се део клисуре од Голушца до Доњег Милановца; у њему је шест плићака: *Стенка*, *Козла*, *Дојке*, *Излаз*, *Тахталија* и *Гребен*. Стенка је каменити гранитни праг, који се, за десетину километара испод Голушца, попречио реком у дужини од 760 м. За 15 Км. ниже од овога места, Дунав се сужава на 340 м., и ту је целу ширину његову заузео каменити праг од кварцовога шкриљца, градећи брзаке: *Козлу* и *Дојке*. Пад је реке овде толико велики, да се може приметити и голим оком. Сада у брзо долазе два спруда од мрко црвенога порфира; то су *Излаз* и *Тахталија*, где и при прилично великој води, овде онде штрче кршеви. Одмах испод *Тахталије* издваја се од наше обале огроман каменити рт, *Гребен*, који тако далеко у Дунав заилази, да га при малој води сужава на 210 м. На самоме изласку из овога теснаца опет се испречио један кречни спруд, испод кога се корито Дунавско одмах раширује у Милановачки катао, који има 1516 м. у пречнику.

Испод Милановца находи се брзак *Јуз*; њему је узрок каменити праг од зеленца камена, од кога при омањој води штрче опасни кршеви. Одавде се већ види *Казан*, најужи и најдубљи део целе клисуре, коме улазак личи на какву огромну и величанствену капију, и који на најужем месту има једва 150 м. ширине.

Велики *Ђердап*, према Сипу, једноме селу на нашој обали, зове се читава шума од кршева; она штрчи из реке и при повећој води, и простире се у дужину за два и у ширину за један километар. Ови кршеви имају за основу неколико каменитих спрудова, од којих се онај највећи зове *Преграда*. Између већих и мањих гомилица тих кршева пробија се сва вода дунавска, бесно хучећи, издељена на стотине рукаваца.

Стране *Горње* клисуре, дакле до Милановца, истина су високе али опет нису јако стрмените; с тога се на њима могла ухватити и одржати шума, која је ретко где

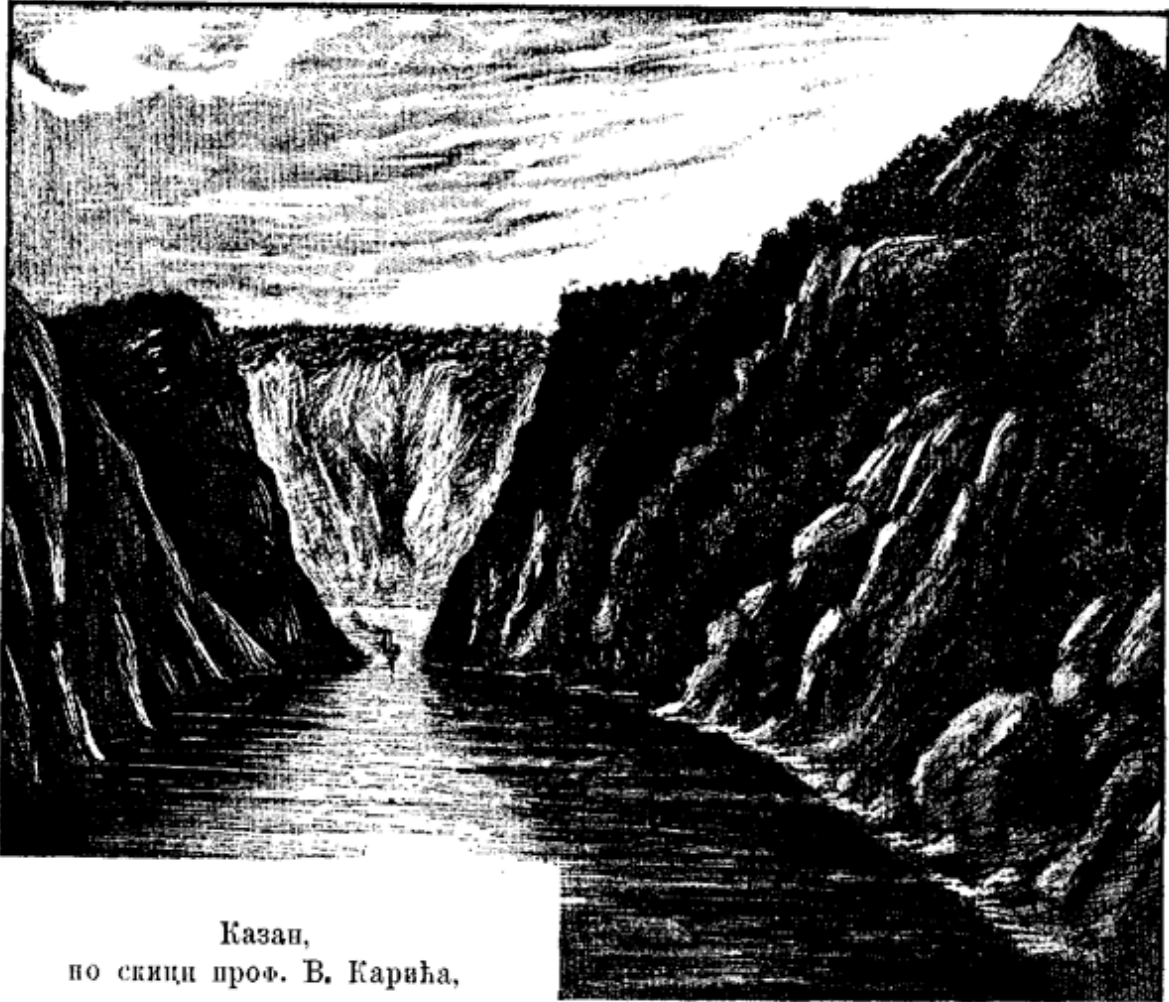
допустила да провири гола стена. Стране пак Доње клисуре, испод Милановца, које се у Казану онако јако једна

Кршеви у Великом Бердапу,
по фотографији.

другој примичу, сам су го камен; као какав кршни зид, оне се управо из воде издижу, до висине, често, и од неколико стотине метара. Штрбац, као какав циновски зуб, достиже висину од 789 м. и види се још из далека. Дивљачна, страховита лепота ове клисуре једном виђена не заборавља се више; укупним утиском који чини на путника, она превазилази и саме чувене Раинске обале, нити у Јевропи има чега у овој врсти, што би се по предеоној дражи са њом могло достојно једначити. Но у клисури има још и других појава, који путничково уживање природне лепоте прожимају и осећањем језивости. Бујни вали ове велике реке, приморани пробијати се оваким теснацем, наилазе још и на онај велики низ препрека у самоме кориту. Сурвавајући се преко оних каменитих

прагова са страховитим шумом, ударајући о кршеве и одбијајући се од њих, Дунав гради силне брзакe, матице

Казап,
по скици проф. В. Карића,

и вртлоге (чевртије), који страх задају и бродарима и путницима.

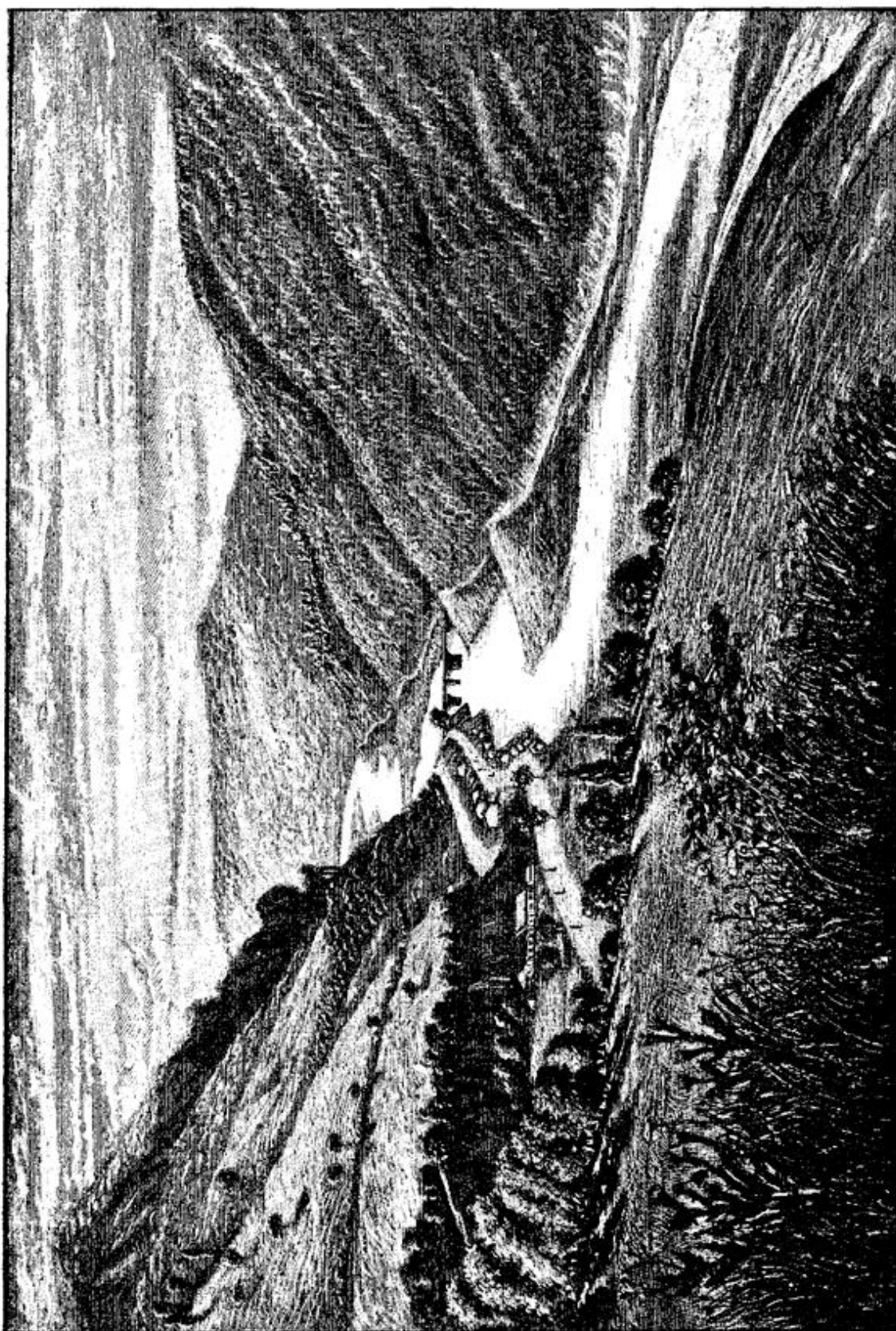
И ако је Дунав у стању носити и највеће бродове, у овој се клисури, при омањој води а због оних 'Бердана, саобраћај мора и пак прекидати. На великоме 'Бердану, пролаз је за повеће бродове могућан, просечно, само шест месеци у години. Но и кад је највећа вода опет тамо морају бродове проводити нарочити, искусни бродари, којима су сва опасна места и до најмањих ситница позната.

Највећа је притока Дунавска у Србији :

Морава; ово је не само највећа река у нашој краљевини, него је и долина њена важношћу својом претежнија од свих других. Морава постаје од две велике гране: Биначке и Голиске Мораве.

Биначка Морава извире великим и силним врелом, на северозападној страни Копиљака, огранка Црне Горе, која гради међу Старој Србији и Македонији. Прво село на које наилази после 7 до 8 километара тока, зове се Бинач, некада главно место Горње Мораве, па се за то и зове: Биначка. Она улази у Србију више села Давидовца, и тече њоме све до састанка свога са Голиском Моравом. Највеће су јој притоке Ветерница, Јабланица и Топлица с леве, и Власина, Нишава и Моравица с десне стране. Оне прве три реке имају долине од много веће вредности, но ове три друге. Непосредне долине Ветернице, Јабланице и Топлице много су пространије и родније и за гушће људско насељење угодније, док су долине Власине, Нишаве и Моравице стешњене а доста великом дужином и ждреловите.

Долина Биначке Мораве издељена је на неколико поља, било дугачким клисурама које су начиниле планине својим боковима, било сутескама, које су саградили изданци и кљунови планински, приближујући се један другоме, са супротних страна, до само обале речне. Најзнатнија су поља: Врањско, Лесковачко, Нишко и Алексиначко. Лесковачко је међу њима најпространије, јер се у њ доњим, пространијим делом својим стичу долине од три реке: Ветернице, Јабланице и Власине. Ово је поље од Врањскога растављено Момином Клисуром, коју су начиниле планине: Кукавица с леве и Чемерник с десне стране. Момина се клисура пружа од села Прибоја до Грдилице, дужином од 35 километара, и почињући од Калиманаца, према Владичиноме Хану, она је веома тесна. Стране су јој свуд истина високе, али су стрме, камените и кршевите само на уласку

Можна класура у околини Целе — по фотографији.

у прави теснац и за тим код Цепе, готово баш у средини, где је и најтешња. Осем на та два места, стране су и даље припорите, али су и пак блажијега нагиба. Оне се понегде спуштају и поличасто у више ступања, а понегде се дробе у низове облик главица, који се нижу један изнад другога. Овде онде отварају се и кратке и још припоритије попречне долинице; у врх неких провирује по која крна пространих сувата, што се зелене по широким леђима Чемерника. Путуюћи овом клисуром, човек наилази на сваком кораку на нове предеоне изгледе и нова пријатна изненађења. И што је за око најпријатније, обиље лепих облика зачињава овамо, свуда, обилато биљно зеленило. Стране су обрасле шумом, око подножја ораховом, а даље на више разном другом, прокинутом, овде онде пропланцима и омањим ливадама па и по гдекојом њивицом. По негде извирују и малене сељачке кућице. Од почетка па до краја Момина клисура чини утисак врло живописне али и пак, доста питоме предеоне лепоте.

Лесковачко је поље одвојено од Нишкога сутеском под Курвин Градом. Нишко пак од Алексиначкога поља није ни где јако одвојено, с тога, што се брда која ударају у Мораву размимоилазе; јер Јастребац упире у леву обалу, код Суповца, а огранци Озрена стижу тек доцније с десне стране.

Последњим делом свога тока, Биначка Морава тече опет кроз клисуру, која почиње од Ђуниса и траје до Сталаћа, у дужини до близу 15 километара. Ову клисуру граде огранци Буковика (Варница, Мечка, Ловац и т. д.) с десне и планина Мојсиње с леве стране; она се може назвати Моравским Ђердапом, јер не само да је тесна, и да су јој стране, и ако некада под густом шумом, данас на више места тако оголеде, да показују и саме кршеве, него по средини воде извирује, овде онде растурено стење, често и 4—5 метара високо, а толико па и још више

дугачко. По негде се ово стење и не појављује изнад воде, али је се као неки праг испречило целом ширином

Предео из клисуре Биначке Мораве пред Сталаћем,
по скици г. А. Алексића.

корита. Преливајући се преко ових прагова и крхајући се о оне стене, Морава гради овде шумне брзакe, матице и вртлоге, све као и Дунав на својим Ђердапима, и ако у далеко мањим размерама.

Од извора па до става са Голиском Моравом, под Сталаћем, Биначка је Морава дугачка 243 Км., а кроз Србију тече дужином од 170 Км.

Голиска Морава долази са планине Голије, тече на север до пред улазак у клисуру Овчарско-Кабларску, одакле окреће на исток и држи се тога правца до става са Биначком; до ушћа Белице, дакле донде, док иде на север, зове се : Моравица.

Долина Голиске Мораве нема онако пространих поља, као што смо их видели код Биначке. Око Моравице су само већа или мања поља; тако исто и око њених брзих, планинских притока. И тек пошто Морава изађе из

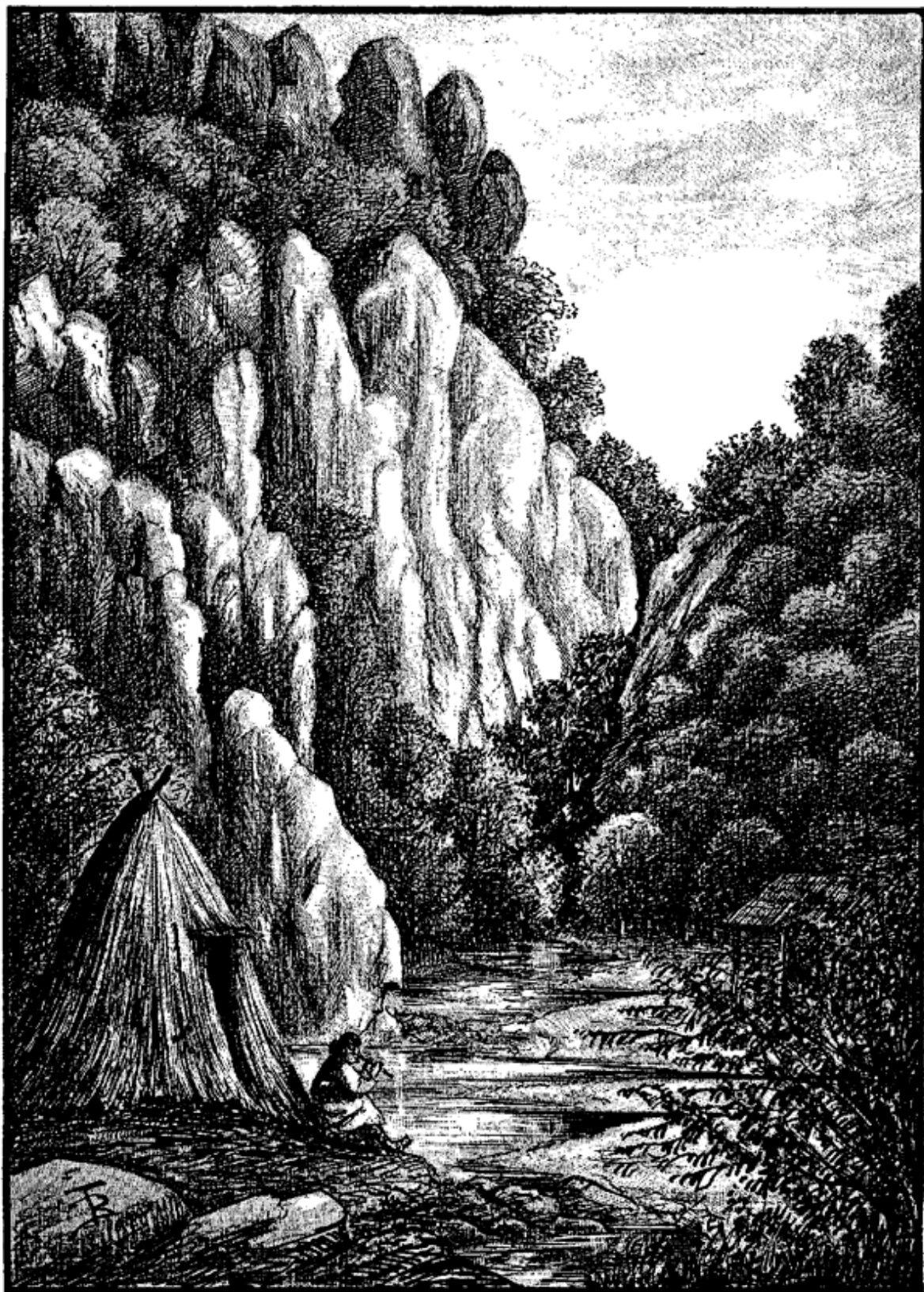
класуре, пред Чачком, почиње јој се долина ширити у праву равницу. Ова се равница прекида на једноме једином месту, а на име више Трстеника, где са севера Гледићске планине а са југа огранци Гоча граде једну суетеску. Горња половина ове равнице, од Овчарско-Кабларске класуре па до ушћа Ибарског, где огранци Столова почињу припирати баш у саму обалу, зове се: Надибар; доња пак половина зове се: Подибар.

Теснац Голицке Мораве испод Крушевца,
по скици г. А. Алексића.

Као год и долина Биначке Мораве тако се и ова, испод Крушевца, завршује теснацем, који истина није ни онолико дугачак ни живописан, али је и пак занимљив.

Улазак у клисуру Овчарско-Кабларску,
по скици г. Ђ. Крстића, живописца.

Клисуре између Овчара и Каблара теснац је у пуноме смислу ове речи; стране његове од саме кршне стене готово се управно дижу, јер чак и између врхова ове две планине једва да има растојања за 1000 метара. Клисура је дугачка само 5—6 Км., али због тога што је у њој веома велики пад, брзаци и водопади, које Морава тамо гради, ударајући о камените обале и крхајући се о стене у самоме кориту, веома су шумни. Том је појавом изванредно згодно допуњена она дивљачна али у исто доба и онако дивотна хармонија целе природе, која влада у овоме кршу, окићеном и с једне и с друге стране неколиким скромним самостанима.

У Голиску Мораву утичу ове главније реке: Велики Рзав, Ђетиња, Чемерница и Гужа с леве, а Белица.

Извор Чемернице,
по слици од г. Ј. Мишковића

Ибар, Кожединска Река и Расина с десне стране. Ибар извире под Мокром Планином, код Рожаја у Старој Србији; дотиче се мало Косова Поља, па примивши, ту, Ситницу, скреће нагло на север, улази у нашу краљевину по ушћу Рашке и утиче у Мораву испод Краљева. Корито је Ибарско узано, стране су му стрме, високе и камените, с тога

су бродови на овој реци веома ретки. Због тога пак што има велики пад, Ибар тече врло великом брзином. Дугачак је свега 120 Км.; кроз Србију тече дужином од 60 Км., а за то време прима Јошаницу с десне и Студеницу с леве стране.

Долине Кожетинске Реке и Расине и ако нису особито простране, опет, имајући странама својим и доста благих нагиба, погодне су за пољопривреду и сточарство. У врху долине прве реке наводи се и знаменити винодељски предео : Жуна. Од притока на левој страни Мораве, једино Груза што има долину од веће вредности.

Ибар на уласку у Србију,
по скици од г. Ханцарлије.

Велика Морава, или просто, Морава, постаје по саставу Биначке и Голиске Мораве, под Сталаћем; све до ушћа она се држи готово са свим севернога правца, а утиче у Дунав, за неколико километара источно од Смедерева. Највеће су Моравске притоке : Лугомир, Белица, Лепеница и Јасеница с леве и Црница и Ресава с десне стране. Осим тога она има и две веће растоке : Ресав-

чину, с десне стране, која се одваја испод ушћа Ресавског и близу Пожаревца опет са њом састаје, и за тим Језаву, која се од Мораве одваја испод ушћа Јасенице и утиче у Дунав баш испод Смедеревскога града.

Сутеском Багрданском, коју граде огранци Црнога Врха с леве и Хум са још неким брдима око себе с десне стране, долина Велике Мораве подељена је на два пеједнака дела: горњи краћи и ужи и доњи, много дужи и шири. Горњи се део најаче шири у Јагодинском пољу, у које улазе и долине Лугомира и Белице. Доњи је део долине у дну своме широк двадесет километара, и до пред Свилајнац чак, није ни где ужи од десет километара.

Долина Моравска, укупно узета, једна је од најважнијих долина на Балканскоме полуострву, а у Србији самој ни која јој друга важношћу ни близу не прилази. У једној од претходних глава ове књиге ми смо, згодном приликом, и преставили огромни значај ове долине, а нарочито долине Велике и Биначке Мораве. За сада само ћемо још толико казати, да је Поморавље најроднији и најгушће насељени крај наше отаџбине. Од седамдесет вароши и варошица у Србији, у Моравској се равници наводи без мало трећина (21) њихова, а међу њима и девет окружних вароши; за тим, између ових вароши и варошица, ниже се с обе стране реке непрекидан низ многољудних и богатих села, која, у долини Велике, а донекле и Биначке и Голиске Мораве, и сама изгледају као варошице.

У старо време, Моравом је, почев од Сталаћа па на ниже, бродарство било веома живо. Помине се, да је тако исто живо било и пре два века; данас пак престало је без мало са свим. —

Даље притоке Дунавске јесу:

Млава; она извире код Жагубице у врх Хомоља, из далеко чувенога, великога и водом богатога врела, па пошто протече целом дужином његовом, пробија се кроз

својим она долази и најређе природне лепоте, а у Србији је дивљачношћу превазилази само клисура, којом тече Нишава од Беле Реке па до Сићева. Горњачка клисура почиње од села Рибара, у Хомољу, и траје до испред села Ждрела, у врх доње Млаве. На томе остојању, које у правој прузи не износи више од десет километара, Млава се змијовидно вије дужином од двадесет и два километра. Због тога се овуда њен пад смањује тако јако, да јој се жубор тока у опште једва чује, а на неколико места једва се примећује и да тече: појав са свим необичан код река, које се клисурама пробијају, и којег је постање прост народ окитио разним гаткама. Најзанимљивији део клисуре настаје тек од Горњака. Кречне стене Жежевца и Крилаша с јужне и Вукана са северне стране пуштају се тако стрмо, да се на њима није могућно ни кози одржати, и граде клисуру тако узаном, да се река кроз њу једва провлачи, неостављајући на доста места простора ни за најужу стазицу. Веома живописну, али и дивљачну и језиву лепоту ове клисуре допуњују изврским начином развалине старих војничких грађевина, које се, овде онде виде, било при самој реци као преграде, било као куле мотриље, по кршевима, високим за неколико стотина метара. Тако се исто на неколико места виде и развалине од цркава и самостана из старог, српског доба.

Долина доње Млаве једна је од великих житница Србије, у којој је земљорадња напреднија но и где код нас, и у којој је речна покретна снага употребљена најобилатије. Јаки млинови ките обале Млавске, а међу њима има их, који по размеру и строју своје долазе у најбоље што Србија има.

Пек постаје од Великога и Малог Пека. Велики Пек постаје опет од две реке: Јагићила и Лице, које долазе од Хомољскога Црнога Врха, а састају се испод села Јасикова. Мали Пек извире под Лишковцем више Мајдан-

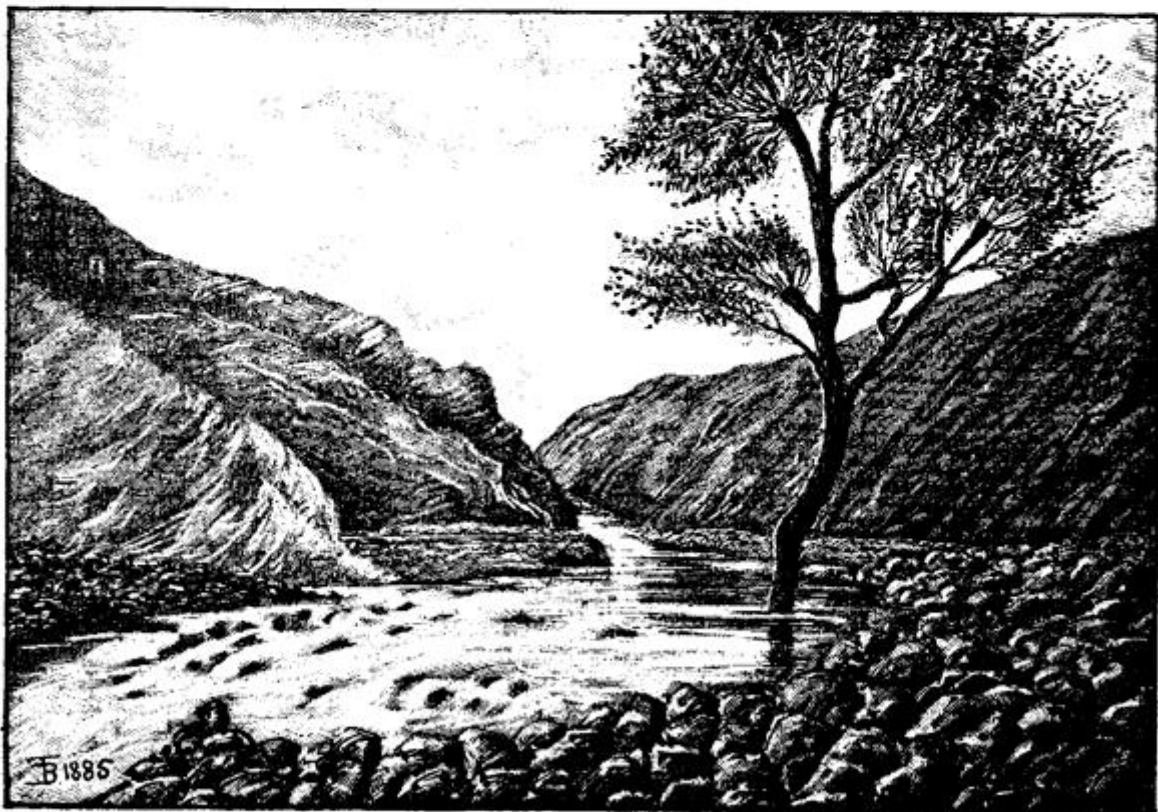
пека; испод ове варошице оба се састају, и одатле се зове само Пек, који утиче у Дунав више Градишта. И Мали и Велики Пек имају по један понор, у које пониру и кроз које теку приличном дужином. Мали Пек понире у понор испод места Рајкове Реке и протичући тако испод брда, избија на видело повише вароши Мајданпека, а Велики Пек опет улази у тесни пролаз кроза стене, испод села Лескове, па излази на видик тек повише села Дебелога Луга. Оба су тавника врло дивна, и пуна интереса за свакога, који се одушевљава лепотом природе и њеним реткостима. Пек је дугачак скоро колико и Млава, али је водом мање обилат, па и долина му је много ужа. У горњем и средњем току наводи му се само неколико корутина, растављених дужим или краћим теснацима, међу којима је Кучевска најпространија; у праву пак и ако не баш много широку равницу, почиње се ширити тек од Мишљеновца. Ова се равница нешто мало сужује на једноме једином месту, и то на неколико километара пред Градиштем, али и ту су бокови теснаца веома благо пагнути. Долина доњег Пека, родношћу и обделаношћу такми се са Стигом и Моравом.

Поречка Река постаје такође од две речице: Црнајке и Шашке, које се састају под Милошевом Кулом; она утиче испод Доњег Милановца. Долина ове реке веома је незнатнога пространства, те по томе и од мале вредности.

Тимок постаје од две главне реке: Белога или Књажевачког и Црнога или Кривовирског Тимока; оба се састају код Зајечара и одатле се зове само Тимок, који тече на североисток и утиче у Дунав испод Радујевца. Од ушћа речице Безданице Тимок је гранична река између Србије и Бугарске. Бели Тимок зове се од Књажевца до Зајечара, а постоји од две речне гране: Сврљишкога Тимока, који долази из околине Бабине Главе, и Трговишкога Тимока, који долази из околине Свето-Никољскога превоја на Старој Планини. Пошто прође Пандирало, Свр-

љишки Тимок понире у понор, кроз који тече дужином од шест стотина метара. Кривовирски Тимок почиње више села Кривога Вира.

Долине како Сврљишкога тако и Трговишког Тимока врло су узане; осим јединога нешто пространијег, Књажевачког поља, оне се шире, овде онде, једва у малена пољца, порастављана клисурама. Међу овим клисурама најзнатнија је Сврљишка; она почиње од села Нишеваца и дугачка је само неколико километара; али је занимљива по томе, што јој се стране, готово управне, дижу из саме реке често и за неколико стотина метара у висину. Текући Сврљишком клисуром Тимок гради на више места веће и мање букове (ринала). На левој страни ове кли-

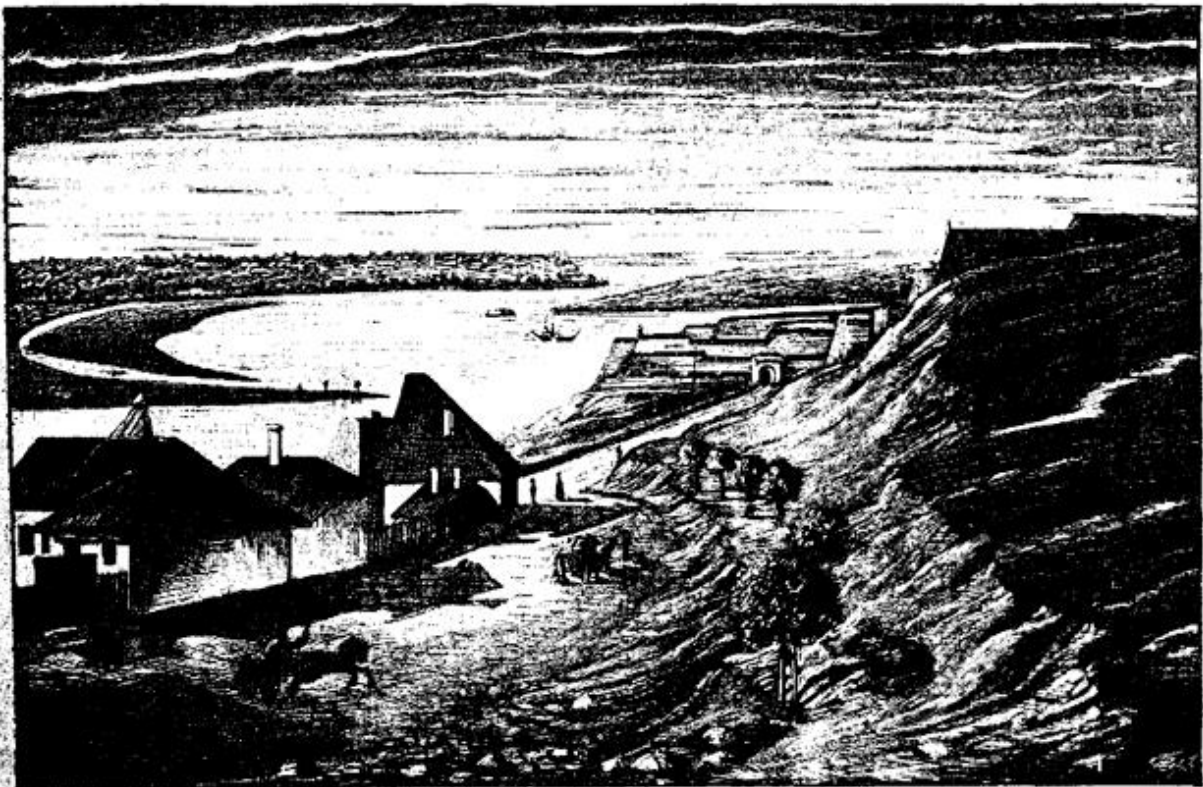
Сврљишка клисура код Нишеваца,
по фотографији.

суре издижу се живописне развалине старинскога града, Сврљига. Од Књажевца до Зајечара долина се Тимочка

истина почиње ширити али ни где баш тако јако; прекинута је пак само на једном месту и то сутеском Вратарничком, која почиње од села Вратарнице и траје до Грљана. У долини Црнога Тимока такође су само омање корутине, а долина Великога Тимока, раширена најпре у Зајечарско поље сужује се за тим у теснац, који траје од ушћа Рготинске до ушћа Јанковачке реке, и на последку, почиње се непрекидно ширити, прелазећи, од Брегова, у Дунавску равницу.

Сад да приђемо реци Сави и њеним притокама:

Сава извире под Триглавом, у Горњој Крањској, дохвата се границе наше краљевине по ушћу Дрине и утиче

Ставе Саве и Дунава,
по фотографији.

у Дунав под Београдом. Део Посавине до ушћа Добраве испод Шапца зове се Мачва; то је веома пространа, подводна и ниска равница. Од ушћа Добраве до ушћа Вуко-

дражи настају онижи брежуљци, последњи изданци Цера и Влашића, који овде онде допиру баш до саме реке. Од Вукодражи до ушћа Колубаре онет се отвара пространа, ниска и подводна равница, коју одмах, преко ове реке затвара повисоко брдо: Велико Дубоко, и које удара стрменито баш у саму реку. Одавде па до Београда долина се Савска шири по јаче још само у блату Макишу, које почиње од Остружнице, и продужује се до пред ушће Топчидерске реке. Од извора до ушћа свога Сава је дугачка 690 Км. а границом Србије тече дужином од 144 Км.

Савске су притоке:

Дрина; она постаје од две реке: Таре и Пиве. Валовита Тара, источна речица, извире испод Комова, а Пива испод Дурмитора: обе дакле у Црној Гори, и састају се у Шћепан пољу, градећи тако Дрину. Ово је веома брза река са шљунковитим коритом, и водом, у горњем току своје, ванредно бистром и зеленом.

Долина Дринска дели се на два дела: Горње и Доње Подриње. Горње Подриње се свршује код Зворника, где је Дрина провалила последњу преграду планинску; долина му је највећим делом врло узана, а стешњава се често и у саме клисуре, са стрменитим и кршевитим странама. Таква је једна клисура на самој свршетку Горњег Подриња, код Зворника, где се и с леве и с десне стране, из саме Дрине дижу високе стене, тако, да се пут поред ове реке могао провући тек пошто су оне усечене. Доње Подриње почиње се појаче ширити тек од Лознице; оно се нешто мало сужује више Лешнице, и то последњим изданцима Цера, а за тим прелази у Савску равницу. Текући Доњим Подрињем Дрина мења често и нагло своје корито, отуда је тамо пуно отока и острва, која су доста пута и веома краткога века.¹ Дрина је водом богатија од Мораве, али због велике брзине, промењљивога корита и

Отуда реч: Ко ће исправити криву Дрину!

спрудова бродење је по њој јако отежано; с тешком муком боре се на њој и они мали бродићи, што су нарочито за њене прилике удешени.

Највећа Дринска притока находи се изван Србије: то је Лим; по њему долази Увац, донекле гранична Срби-

Дрински теснац код Зворника.
по туђој слици.

ска река. Притоке пак, које кроз нашу земљу теку, осем Љубовиђе и нарочито Јадра, све су малене и кратке.

Притоке Савске, које теку кроз Мачву, незнатније су; преко сушнога лета оне пресахњују све из реда. Од река пак које доцније долазе, највећа је Колубара; њој притичу воде од Медведника, Јабланика, Маљена и Рудника а утиче испод Забрежја, по што пред Обреновцем прими Тамнаву. Највећа је притока Колубарска Љиг, који

извире под Рудником, из једнога веома лепог и доста јаког врела. Реке које по Колубари Сави придлазе опет су незнатније.

Извор Љига,
по слици од г. Ј. Мишковића.

Осем познатого већ благодетнога утицаја, што га водом богати и густе речни сплетови врше на биље, животињу и човека оне земље, по којој се гранају, реке су још и слагалишта огромне снаге за покретање. На жалост, снага која лежи у текућим водама наше краљевине, употребљена је на корисне циљеве тек у врло незнатним размерима, па и то, осем маленога изузетка, на најнесавршенији начин. Вештачким наводњавањем служе се само баштовани у близини већих вароши, а наводњавање вадама познато је само неким, пограничним крајевима наше земље. На индустриске циљеве снага се водена употребљује једино у воденицама, огромном већином веома

РЕЧНА МРЕЖА

незграпнога и несавршеног строја, и за тим у ваља-
вицама, које су таке исте.

Па не само да је снага речна употребљена у тако
недовољној мери, него, што је још горе, није ни где ни
шта учињено, да се околине речне обезбеде од њихова
штетна утицаја: још ни једна река није исправљена, нити
су и којој обале утврђене насипима, те тако штета, учи-
њена поплавама, које свакога лета редовно наилазе, изи-
лази годишње на милијуне динара.

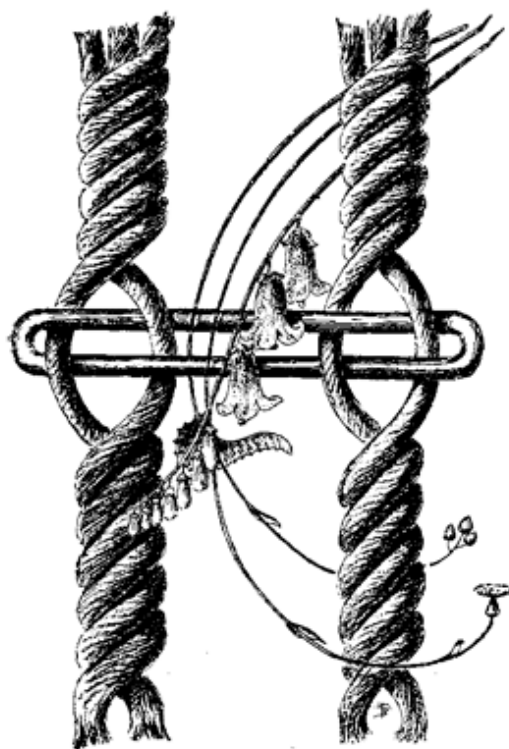
Таблица што сад долази, износи пред читаоца пре-
гледно дужину познатијих река, које кроз Србију теку:

РЕКА	ИМЕ РЕКЕ	ДУЖИНА У КИЛОМ.	РЕКА	ИМЕ РЕКЕ	ДУЖИНА У КИЛОМ.
1	Голиска Морава	190	12	Црни Тимок	54
2	Биначка Морава ¹	170	»	Сврљински Тимок	54
3	Велика Морава	126	13	Гружа	45
4	Нишава ²	100	»	Лепеница	45
5	Тимок ³	95	»	Лугомир	45
6	Млава	90	»	Дјетиња	45
»	Пек	90	»	Скрапеж	45
7	Колубара	80	»	Рзав	45
»	Топлица	80	»	Трг. Тимок	45
»	Власина	80	»	Моравица (Алекс.)	45
8	Јасеница	72	14	Белица (Чач.)	40
9	Јабланица	67	»	Поречка Река	40
10	Ресава	63	»	Чемерница	40
»	Моравица (Ужич.)	63	15	Пуста Река	35
11	Ибар ⁴	60	16	Црница	32
12	Јадар	54	»	Белица (Јагод.)	32
»	Ветерница	54	»	Дучина	32
»	Расина	54	»	Деспотовица	32

Границом Србије теку: Дунав, дужином од 315 Км.,
Дрина 170 Км.,⁵ Сава 144 Км., Тимок 40 Км., Увац
25 Км., Ибар 15 Км., Рашка 10 Км.

¹ Дужина целе Биначке Мораве износи 243 Км. ² Нишава са Јермом дугачка је 144 Км. ³ Од извора Сврљинскога Тимока на до ушћа у Дунав, дужина Тимока износи 135 Км. ⁴ Ибар је у свему дугачак 120 Км. ⁵ Дрина је дугачка 352 километра.

К Л И М А

аходећи се на Балканском полуострву, Србија, положајем својим припада јужној Јевропи, али због нагнућа према северу и због тога, што на тој страни не само нема никаквих планина као на прилику Горња Италија, него се тамо шири пространа Српско-

Маџарска низија, она је широм отворена свима утицајима који чине климу средње Јевропе, и по томе припада средњо Јевропској климској области. Србија као и средња Јевропа лежи у појасу промењљивих ветрова. Струје ваздушне, које се над њом а између себе боре и ломе, долазе са разних страна и у свако доба године, и како и у колико која надвлада, онако у њој и време бива. С тога се и у једним и истим добима годишњим, а у разним годинама, јављају веома велике разлике.

Преко зиме наступа влада северозападних и североисточних ветрова. Северозападни ветрови, осем умерене хладноће доносе собом обично и снега, јер подилазећи или

сукобљавајући се са топлом и влажном, југозападном ваздушном струјом, они је расхлађују и тиме приморавају, да своју влагу таложи. Прелазећи пак преко Атланскога окејана и Севернога мора, северозападни ветрови и сами су имали прилике заситити се влагом. Североисточни ветрови долазе из сухих, хладних, огромних копнених просторија; они нам собом доносе хладноћу и сухоту али у исто доба и лепо, ведро време. Хладноћа је нарочито онда велика, ако ови ветрови затеку код нас земљу снегом покривену, јер је зрачење топлоте тада изванредно снажно.

Ако ни једна од ових главних, хладних, зимњих струја не преовлада снажније и за дуже време, онда добијају маха западне и особито југозападне ваздушне струје, које струје попут североистока и у великим висинама. Влада ових ветрова доноси нам необично топле и бурне, влажне и кишовите зиме, прошаране само неколиким мразовитим данима и са мало снега. Укупним карактером својим оваке се зиме наше знатно приближују приморским или окејанским.

Крајем зиме и са настанком пролећа западне и југозападне струје освајају све јаче и јаче, време се отопљава и настају пролетње кише; али како је тежња северних ветрова а нарочито ветра североисточнога у правцу на југ још једнако јака, то је јужне струје нису у стању свакад сузбити, него им често и подлегну, па зато је почетак пролећа код нас веома несталан. После красних, топлих дана долазе нагло јаке хладноће, а после топле кише долази често снег, циганчићи и слана. У овоме погледу нарочито је познат Марат, као месец са веома променљивим временом; но променљива Мартовска времена бива почесто још и у Априлу, а мразева каткад и крајем овога месеца, и ако већ ретко.

Са већом висином сунца, крајем пролећа и почетком лета све више маха задобијају јужне ваздушне струје,

оптерећене са више или мање влаге. Али и у овоме добру годишњем јужне струје имају да издржавају борбу са онима, које долазе са северних страна, и разливају се преко средње Јевропе па и преко наше земље, у више или мање рукава различне ширине. Само северни ветрови долазе сад са много мањом жестином него преко зиме, јер у веома дугим данима, који трају у то доба у пределима око Севернога стожера, топлота, развијена сунчевим зрацима, достиже веома велики ступањ, па с тога се јавља и мања разлика између тежине ваздуха тамошњих предела и ваздуха наше земље. Различан исход борбе ових струја доноси нам и различна лета. Ако преовлада јужна, полутарска струја, онда је лето веома топло; за тешким омаринама долазе тада наизменце честе и веома бујне кише, праћене неретко и јаким холоујинама. Ако преовладају северозападни ветрови, облаци тада нису тако густе али су нижи, кише су похладне, ведри су дани ређи, па ни они нису тако топли а холоујина је мало. У оним првим летима хладноћа се ретко јавља па и тада не траје дуго; у овим другима пак, између похладних дана јављају се тек поређе и низови топлијих. Ова су друга лета код нас ређа од оних првих.

С јесени преовлађују североисточни, суви ветрови. Тада наступа код нас низ ведрих, умерено топлих, свежих дана, који јесени дају особиту драж и чине је најлепшим и најпријатнијим добом годишњим.

Подаци за топлоту у Србији веома су недовољни а прилично и непоуздани, но у недостатку тачнијих и обилатијих, ми се морамо и на ове, какви су да су, ослањати. Таблица коју пред читаоца износимо, показате му годишњи ход топлоте у Србији. Бројеви у овој табlici изложени добивени су опажањем и мерењем, које је чињено од 1856 до 1872 године, у неколиким нашим варошима.

К Л И М А

Месеци	Т о п л о т а		
	НАЈВИША	НАЈНИЖА	СРЕДЊА
Децембар	3·61	—·62	1·50
Јануар	2·59	—1·67	·46
Фебруар	5·69	—·48	2·61
Март	10·53	3·98	7·26
Април	16·58	8·25	12·42
Мај	21·58	12·99	17·28
Јун	24·55	16·16	20·35
Јул	26·58	17·44	22·01
Август	26·16	16·73	21·44
Септембар	23·01	13·39	18·20
Октобар	17·32	9·43	13·38
Новембар	9·35	4·45	6·90
Годишња	15·63	8·34	11·98
Зимња	3·94	—·92	1·52
Пролетња	16·23	8·41	12·32
Летња	25·76	16·78	21·27
Јесења	16·56	9·09	12·83

Топлота дакле у Србији има умерено континенталан карактер, јер разлика између Јануарске, као најниже месечне топлоте у години, и Јулске као највише, износи само 21·55° Ц. О овоме се још боље можемо уверити, кад упоредимо топлоту Београда са топлотом Сења у нашем приморју, и Астрахана на ушћу Волге.

Вароши	ЗЕМЉОПИСНА ШИРИНА	ЈАНУАР	ЈУЛ	РАЗЛИКА
Београд	44·50°	—1·1	24·3	25·4
Сењ	45·0°	4·7	24·3	19·6
Астрахан	46·21°	—7·1	25·5	32·6

Као што видимо из ове упоредне таблице, Београд држи средину између Сења и Астрахана. Но кад узмемо у обзир топлоту целе Србије, онда ћемо видети да су у њој крајности топлотне још мање но и у Београду, који,

ЗЕМЉА И ЊЕНА ПРИРОДА

находећи се на ивици Српско-Маџарске низије, стоји под јаким утицајем њене степске, континенталне климе. У Србији је између Јануарске и Јулске топлоте разлика само за 21.55° Ц. Клима, дакле, наше земље држи средину између приморске климе у западној и јужној, и копнене климе у источној Јевропи. Крајње топлотне средине, одговарајући више континенталноме положају наше земље, надају, као што смо видели, на Јануар и Јул, онако исто као и у целој средњојевропској климској области; тако исто и Октобар је просеком топлији од Априла. Разлика између средње зимње и средње летње топлоте истина је већа но у приморју Средоземнога мора и Атланскога окејана, али није ни близу толико велика, као у источној Јевропи, око Каспскога језера, где преко жаркога лета лоза истина веома добро успева и роди, али се буква не може одржати, због ужасне зимње циче.

Да приђемо сада разгледати поделу воденога талога преко године. Таблица, у којој износимо дебљину талога, резултат је посматрања и бележења за исти низ година, за који су чињена и посматрања топлоте у Србији и у истим местима.

Месеци	Талог у мм.			д а н њ		
	КИШЕ	СНЕГА	СВЕГА	КИШНИХ	СНЕЖНИХ	СВЕГА
Децембар . . .	22	24	46	4	4	8
Јануар . . .	13	28	41	3	5	8
Фебруар . . .	12	17	29	3	4	7
Марат . . .	29	16	45	6	3	9
Април . . .	40	2	42	7	1	8
Мај . . .	63	—	63	9	—	9
Јун . . .	83	—	83	11	—	11
Јул . . .	63	—	63	8	—	8
Август . . .	65	—	65	8	—	8
Септембар . .	44.7	.3	45	6	1	7
Октобар . .	49.6	.4	50	7	1	8
Новембар . .	47	17	64	7	2	9

К Л И М А

Доба годишње	Т а л о г у мм.			д а н њ		
	КИШЕ	СНЕГА	СВЕГА	КИШНИХ	СНЕЖНИХ	СВЕГА
Зима	47	69	116	10	13	23
Пролеће . . .	132	18	150	22	4	26
Лето	213	—	213	27	—	27
Јесен	142	17	159	20	4	24
Година	534	104	638	79	21	100

Као што видимо у Србији напада воденога талоба годишње за 638 мм. И у овоме се обелодањује умерено континентални карактер климе у нашој земљи, са којим се она креће по средини, између чисто континенталне и веома сухе климе у крајњој југоисточној Јевропи, и приморске климе, која влада на њеним обалама, поред Средоземнога мора и Атланскога окејана. Зарад веће очигледности учинићемо упоређење талоба у истим местима, у којима смо упоређивали и топлоту. У Београду напада годишње талоба воденог за 522 мм., у Сењу 1.179 а у Астрахану само за 130 мм. Континенталност климе у Србији исказује се и далеко највећом дебљином воденога талоба за време лета, али се тако исто у њој осећа и дах средоземне, Јевропске климске области, кроз Октобарске и Новембарске кише.

Србија ма да је омалена земља, опет, кад је саму за се посматрамо, наћи ћемо, да и у њој има прилично климских неједнакости. Само та се разлика опажа јаче у правцу са југозапада на североисток но идући са севера на југ. Средња годишња топлота Београда износи 12·2° Ц.; готово је иста толика и у Пожаревцу, па како се Србија протеже преко 2½ ступња северне ширине, то би на њеној јужној страни имали очекивати већу топлоту. Али тога у ствари нема, јер се јужнији положаји потиру

већом висином јужних крајева и целокупним нагибом Србије, управљеним на север, према коме су отворене и све главније долине њене. И заиста, годишња топлота на Рашкој износи $10\cdot13^{\circ}$ Ц.; тако исто, у Лужници и Високом у округу Пиротскоме, и Власини у округу Врањскоме, летина сташе на 10—25 дана позније но у Шумадији.

Разлике климске у Србији, на које ћемо наићи ако посматрамо и упоређујемо југозападну Србију са северном и источном, долазе на првоме месту са правца планинскога простирања, које иде у главноме и у великоме са севера на југ, за тим од веће или мање близине са средиштима извесних утицаја, које ћемо сад поређати. Тако, југозападна Србија готово се додирује са средоземном климском облашћу, и по томе она је најпре на домак њеноме, и ако већ прилично ослабеломе утицају. Ако висина овога краја и смета, да се тај утицај осетно опази на топлоти, коју доносе југозападни ветрови, и пак о томе, да је дебљина воденога талоба на тој страни већа но у осталој Србији, нема сумње. Поменути ветрови са оно влаге, што су је још у стању били задржати, прво наилазе на југозападну Србију, а како тамо, одмах, већ и на самој граници наилазе на високе планине, то је она тамо највише и стаљожавају. Ми истина са те стране немамо никаквих метеорологских података, али има довољно знакова који потврђују ово што рекосмо. Поглед на карту довољан је да нас увери, како је речни сплет Србије на тој страни веома густ, али је овде значајно и то, што се све реке које су својим долинама изриле овај сплет, одликују великим богаством воде, преко целе године. Осим тога, једино се на тој страни Србије налазе велике шумске просторије од четинара, а поглавито од јеле и смрче, а познато је, да то дрвље самоникло расте само у оним пределима, у којима има довољно влаге и у земљи и у ваздуху.

Док југозападна Србија стоји под јачим утицајима средоземне Јевропске климе, северна и источна стоје под утицајима са свим супротним. Северна Србија ивичи се са пространом, Српско-Маџарском низијом, која се кроз долине река, што се сливају у Саву и Дунав продужује и у Србију. И ако је и сама та низија у средњо-јевропској климској области, опет се клима у њој одликује не само јачим крајностима зимње и летње топлоте, него још и великом летњом сухотом. Кишни облаци лебде и прелећу и преко ове низије као и преко осталих предела, у којима летње кише преовлађују, али врела и суха ваздушна струја, која се са ове простране, од чести и песковите равнице снажно у вис диже, спречава претварање ових облака у кишу, јер их веома жедна, усисава. Отуда се дебљина воденога талоба средином те низије врзе једва око 440 мм. Утицај ових прилика на северну Србију несумњив је: разлика између Јануарске и Јулске топлоте у Београду толика је иста као и у Дебрецину, који лежи за читава $2\frac{1}{2}$ ступња северније. Утицај пак сухоте опажа се, кад упоредимо дебљину воденога талоба у Београду и Пожаревцу са талобом у целој Србији: док је просечна дебљина талоба воденог у целој земљи 638 мм., у Београду му износи само 522 а у Пожаревцу 551 мм. Но сухота се опажа и на рекама, које утичу у Саву и Дунав па и у Велику Мораву. Пре свега речне су мреже већине ових река веома ретке, а друго, преко лета многе од њих пресушују тако, да им вода остаје само у вировима. Пресушује чак и Јасеница и Лепеница.

У источној Србији Тимочка Крајина чини са свим засебну климску област у нашој земљи. Она је од остале Србије ограђена доста високим ланцима непрекидних сплетова планинских, док је са свим отворена на својој североисточној страни, према Румунској а од чести и према Бугарској. На тај начин она је доста јако ограђена од

Док југозападна Србија стоји под јачим утицајима средоземне Јевропске климе, северна и источна стоје под утицајима са свим супротним. Северна Србија ивичи се са пространом, Српско-Маџарском низијом, која се кроз долине река, што се сливају у Саву и Дунав продужује и у Србију. И ако је и сама та низија у средњо-јевропској климској области, опет се клима у њој одликује не само јачим крајностима зимње и летње топлоте, него још и великом летњом сухотом. Кишни облаци лебде и прелећу и преко ове низије као и преко осталих предела, у којима летње кише преовлађују, али врела и суха ваздушна струја, која се са ове простране, од чести и песковите равнице снажно у вис диже, спречава претварање ових облака у кишу, јер их веома жедна, усисава. Отуда се дебљина воденога талоба средином те низије врзе једва око 440 мм. Утицај ових прилика на северну Србију несумњив је: разлика између Јануарске и Јулске топлоте у Београду толика је иста као и у Дебрецину, који лежи за читава $2\frac{1}{2}$ ступња северније. Утицај пак сухоте опажа се, кад упоредимо дебљину воденога талоба у Београду и Пожаревцу са талобом у целој Србији: док је просечна дебљина талоба воденог у целој земљи 638 мм., у Београду му износи само 522 а у Пожаревцу 551 мм. Но сухота се опажа и на рекама, које утичу у Саву и Дунав па и у Велику Мораву. Пре свега речне су мреже већине ових река веома ретке, а друго, преко лета многе од њих пресушују тако, да им вода остаје само у вировима. Пресушује чак и Јасеница и Лепеница.

У источној Србији Тимочка Крајина чини са свим засебну климску област у нашој земљи. Она је од остале Србије ограђена доста високим ланцима непрекидних сплетова планинских, док је са свим отворена на својој североисточној страни, према Румунској а од чести и према Бугарској. На тај начин она је доста јако ограђена од

утицаја, који чине климу остале Србије а широм отворена онима, што владају у источно-јевропској, континенталној, климској области, која обухвата и Бугарску и Румунску. Северозападни ветар, који у опште не струји високо, и који се, јурећи преко Српско-Маџарске низије још ниже спушта, за тим западни и југозападни ветрови, све дакле они, који највећи део године преко Србије дувају, и који су сви оптерећени са доста влаге, продужују свој пут и преко Тимочке Крајине и ударају у поменуте планинске ланце, који је са западне стране ограђују, па ту и сталожавају највећи део своје влаге и прелазе тамо као сухи ветрови. Ветрови пак североисточни, долазећи из хладних предела Азије и прелазећи преко равне Русије и Румуније, после Урала прву препреку налазе у Тимочкој Крајини, на њеној западној страни. Приморани ту издизати се, они оно, онолико влаге, што су собом донели, испуштају с оне стране и прелазе овамо као веома сухи ветрови. Кошава дакле доноси Тимочкој Крајини кишу или снег а свој осталој Србији сухоту и лепо време, док други, поменути ветрови, који осталој Србији доносе кишу или снег, Тимочкој Крајини доносе по правилу лепо и сухо време и хладноћу. Тимочка Крајина, у погледу на топлоту приближује се Румунској и Бугарској, где су разлике између зимње и летње топлоте већ веома велике, где је дакле клима већ осетно континентална. У Букурешту је у извесноме низу година опажена највиша топлота од 45° Ц. а најнижа од -30° Ц., разлика дакле износи за 75° .; у Београду пак, највећа, у Јулу опажена топлота имала је 41° а у Јануару -20° , разлика дакле износи тек 61° Ц.

Ми смо догде говорили о климским разликама у Србији само у великоме, па би сада било на реду да поменемо и предеоне климе, мањегга простирања и значаја. На жалост, ту нас метеорологиско градиво са свим издаје,

да би могли што год позитивнога казати, и ако, ван сваке сумње, мора бити многих месних оступања од општега просечног стања климског, које смо изложили, судећи по богатству планинскога гранања, и по утицају које оно врши на осветљење и загревање сунчевим зрацима и на скретање ваздушних струја, које преко њих прелазе.

Мразови настају у Србији позно а престају доста рано: у равницама их нема од почетка Маја па до краја Септембра. Од првога до последњег мраза пролази просеком 211 дана. У току од 1848—1853 године ово се време једном продужило до 230 дана а једном је трајало само 176 дана. Лето дакле у Србији, узето у његовome најширем значењу, траје у средњу руку седам месеци.

Лети је највише ведрих дана: има их толико колико у зиму и у пролеће заједно. Мутних дана има највише у пролеће а облачних у зиму. Јесен има готово подједнако од све три ове врсте дана.

Које кишних које снежних дана има готово подједнако у свима добима годишњим; но ипак је, као што смо и раније напоменули, дебљина воденога талoга највећа у лето, два пута већа но зими, јер су летње кише бујније од киша у другим добима годишњим. У поновном скакању дебљине воденога талoга у Октобру а нарочито у Новембру осећа се дах средоземне климске области, који допире чак до Београда.

За климу Србије може се без зазора тврдити, да је веома погодна за опстанак и развиће свега биљног света умеренога појаса, како културног тако и некултурног, како дрва и шибља тако и трава. Сведок су томе стране шуме лиснатoга и четинарскога дрвећа и непрегледне њиве и ливаде, не само по ниским равницама већ и по валовитим, вишим заравнима; чак и врхови високих планина превучени су зеленилом питних сувата. Но у Србији потпуно успева и неко биље из средоземне биљне области,

као, кестен, бадем, па сазрева чак и смоква, онако у слободи, незаштићавана ни чим преко зиме. Неке биљке и не цветају и не доносе род јер су прешле северну границу своју, али и пак успевају. Таква је биљка и шиб: зелениче, што га је Др. Панчић нашао недавно под Остроzubом, у врх Рупљанске Реке.

Биљни се свет у Србији почиње веома рано развијати. По равницама, крајем Фебруара већ се јавља по који пољски цветак, као: висипаба, јагорчевина и маслчак. Крајем Марта цветају трешње и кајсије, и већина осталог дрвља почиње терати лист. У Мају већ има зрелих трешања, а око половине овога месеца има зрелих јагода и цвета лоза. У половини Јуна има зрелих кајсија и неких врста раних јабука и крушака. О Петрову дне, у равницама већ се жање јечам а до половине Јула сазревају и остала стрмна жита. У половини Августа има доста зрела грозђа, бресака, ораха и бадема. Кукурузна и виноградска берба свршавају се најдоцније крајем Септембра. Лиснато дрвље зелени се још до првих мразева, који долазе раније или доцније у Октобру месецу; тада му пак лист почиње у брзо опадати. Но травно биљно зеленило, освежено последњим кишама, забавља и блажи поглед човеков још до почетка Новембра месеца, када се сва природа почиње озбиљно облачити у белу, снежну одећу, да у њој проспава зимњи санак од неколико месеци.

Јован М. Поповић

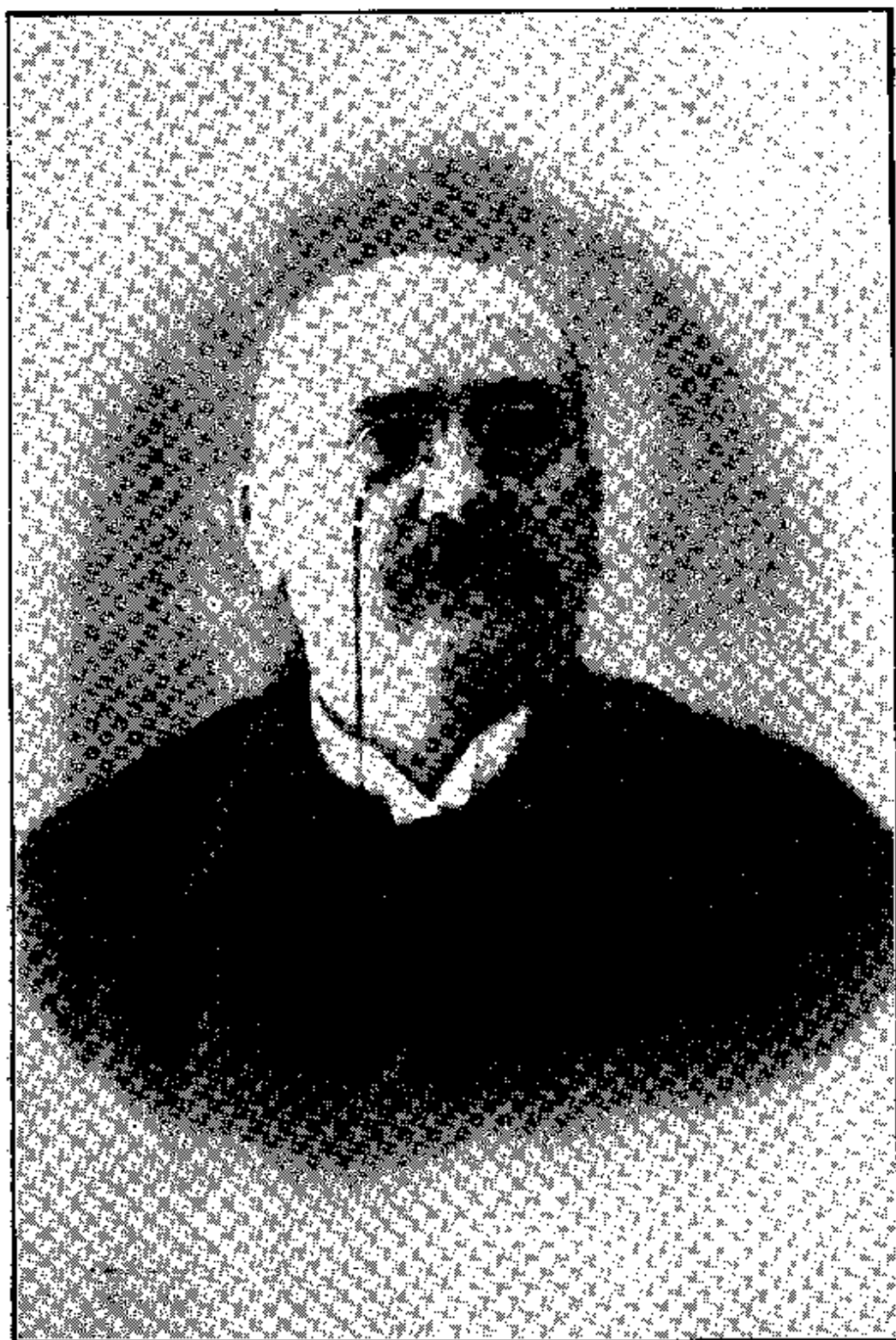
НЕИМАРИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ЗАДУЖБИНА ВЕЛИМИРИЈАНУМ

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРНИЦЕ РАДОМИРА Д. ТУКОВИЋА
БЕОГРАД — ТЕРАЗИЈЕ

Jаша Томић

ЈАША ТОМИЋ

Јаша Томић је рођен 11 октобра 1856 у Вршцу, а умро 9 октобра 1922 у Новом Саду.

Осамдесетих година прошлог столећа појавио се на политичкој позорници ретко даровит и необично одважан млад човек, који је својим радом као публициста и одличан говорник задобио поверење широких народних маса. То је био *Јаша Томић*, који је у животу српског народа играо врло видну улогу и успео, да буде вођа народних маса, које су припадале српској народној радикалној странци на територији Српске Војводине и Троједне Краљевине.

По причању, он се већ као дете, у свом родном месту, Вршцу, истицао међу својим вршњацима својом искреношћу, несебичношћу и много запаженим даром за декламовање, који се после развио у силан говорнички дар, а међу његовим савременицима није му било равна као говорнику за народне масе.

Када је свршавао средњу школу у српском националном животу била је у највећем јесу борба, коју је водио д-р Светозар Милетић за народно ослобођење и уједињење. У родном месту Јаше Томића, Вршцу, била је Милетићева странка врло јака, али су се јављали и таласи социјализма, који су захватили омладину под утицајем *Светозара Марковића* и његових следбеника. И Јашу Томића је понела та струја, којом је пре њега већ запливао његов најбољи друг *Лаза Нанчић*, рано преминули публициста и књижевник српски.

Дошавши у Беч на универзитет, Јаша Томић је већ у својој 19-тој години написао брошуру „Хоћемо ли у социјалисте?“ Али социјализам није у њему уништио национализам, јер када је чувена Невесињска пушка 1875 године изазвала устанак у Босни и Херцеговини, Јаша Томић је написао одбрану тог устанка против нападаја, који су излазили у главном социјалистичком листу „Фолксштат“ у Лајпцигу. Његова одбрана није штампана у том листу а социјалистички вођа Либкнехт још га је и укорио као националисту.

Међутим у социјалисти Јаши Томићу превладао је националистички осећај толико, да је са двојицом својих другова из Вршца пребегао 1875 године у Србију и отишао у добровољачки логор попа Жарка Љешевића на Јавору, где

је остао до краја те године. А када је 1876 године избио српско-турски рат, он је поново прешао са друговима у Србију да војује као добровољац, али нису имали новаца, те не могоше отићи ни до усташких вођа: Ђоке Влајковића а ни до Петра Мркоњића,¹ куда их је срце вукло.

После тога неуспеха Јаша Томић наставио је своје науке у Бечу и Прагу свршивши филозофски факултет али је наставио и свој новинарски рад на немачком социјалистичком листу „Фолксштату“ и на листу српских социјалиста „Стражи“, који су у Новом Саду у име нове омладине издавали Лаза Пачу и Пера Тодоровић уз сарадњу оних омладинаца, који су касније основали народну радикалну странку у Србији. У „Стражи“ су излазиле његове песме 1878 и 1879 године. Ове је песме он после тога издао у засебној књизи као прво коло својих песама. А прва му је књига била „Српско-турски рат“, коју је 1876 године издао уз помоћ својих другова. Писао је у то време и у вршачком листу „Грађанину“, који је водио одлучну борбу против клерикалаца због суспендовања самоуправе српске црквене општине у Вршцу.

На политичком збору јавио се први пут 1881 године у Новом Саду и одмах заузео одлучно гледиште у погледу ревизије програма српске народне слободоумне странке. Он је тражио да се у програм унесе и питање хлеба, јер се онда већ показивали знаци економског пропадања нашег народа у Српској Војводини. Д-р Светозар Милетић приговорио је Јаши Томићу, што је као социјалиста дошао на збор српске народне слободоумне странке, али је он остао при свом захтеву, да се Милетићев националистички програм допуни економским питањима.

Пошто су се његови родитељи преселили у Београд, он је отишао за њима и тамо био сарадник главног органа радикалне странке — „Самоуправе“. Аца М. Станојевић тврди да је Јаша Томић писао живе и ватрене чланке и многи је од тих чланака приписивао Пери Тодоровићу. Када је пак избила Зајечарска буна, чланови главног одбора народне радикалне странке решили су у последњем часу, да се уклоне из Београда и иду у народ. Јаша Томић изабрао је друштво Николе Пашића, с ким је прешао преко још недовршеног железничког моста на Сави а у намери да преко Бугарске

¹ Тако се звао Петар Карађорђевић као усташки вођ у босанској Крајини.

пређу у црногорски округ, где је покрет народни био нешто живљи. С тешком муком стигли су преко Угарске и Румуније у Бугарску, где су у Кули затекли Ацу М. Станојевића. Са Пашићем и Томићем био је Влада Милојевић, уредник „Тосе“.

Када су стигли Пашић и Томић у Кулу, устанак је већ био утишан. Јаша Томић је тражио, да се пређе у Србију и да се настави устанак, али се Аца М. Станојевић томе одлучно противио, јер се народ више није могао придобити за нов устанак, а коловође су биле похватане и изведене пред преки суд. После тога се Јаша Томић вратио у Земун, где је са Милошем Грабовачким хтео да покрене лист по угледу на париски „Grimasse“, који би критиковао режим у Србији. Ту је написао песму „Буна у Србији“, али је у недостатку новаца, послао рукопис Аци М. Станојевићу у Бугарску, где је била одштампана. Међутим је бугарска полиција конфисковала ту песму и послала у Београд а рукопис се изгубио у емиграцији.

Отишавши после угушене Зајечарске буне у Беч да положи испите, Јаша Томић је сарађивао на „Наје Фраје Преси“ и листовима „Парламентеру“ и „Епоха“, које су издавали на немачком језику, али у словенском духу, Скрејшовски и његов зет, д-р Карло Живни, Чех православне вере. Био је и вредан сарадник Змајевог „Стармалог“. У пролеће 1884 пошао је у Велики Бечкерек, да покрене лист за народ, који је имао да послужи народној борби противу политике мађарске владе. Али пријатељи су га задржали у Новом Саду, где је примио уредништво „Српског Кола“. Његови су чланци имали силан одзив у народу и убрзо се прочуло код Срба његово име.

Јаша Томић и његов најбољи друг Лаза Нанчић, који је у то време уређивао у Вршцу лист „Српство“, стали су на чело оних редова Милетићеве странке, који су се успротивили помирљивом покрету. Када се Милетићу помрачио ум, састали су се у Пешти виђенији и угледнији Срби, нотабилитети, где су решили да измене Милетићев бечкеречки програм ради помирљиве политике према мађарској влади. Одмах затим сазват је у Велику Кикинду збор, који је требао да прихвати нови програм. Јаша Томић у „Српском Колу“ и Лаза Нанчић у вршачком „Српству“ осули су паљбу против помирљивог покрета, а на великокикиндском збору је Јаша

Томић најенергичније у име нове омладине устао у одбрану Милетићевог бечкеречког програма.

Из сукоба на великокикиндском збору развила се огорчена борба, нарочито у Банату, где су Јаша Томић и другови најпре растурили нотабилитетски збор у Белој Цркви, а затим у Уљми, где је полиција изазвала крвопролиће. Због тога збора били су бачени у тамницу Јаша Томић, Лаза Нанчић и још неки омладинци из Вршца, али их је суд пустио испод суђења као невине. После тога су Јаша Томић и Лаза Нанчић наставили борбу. Крајем 1884 године преузео је Јаша Томић Милетићеву „Заставу“, а с њиме су ушли у уредништво Лаза Нанчић и Живко Вучетић, његови најбољи другови. С њима је био као највреднији спољни сарадник д-р Миша Михајловић.

Јаша Томић је као новинар био неуморан, о чему сведочи „Застава“ под његовим уредништвом. У то време, када је примио уредништво „Заставе“, развила се борба против опортуниста, а настављена је и борба против клерикализма, коме је био на челу наменовани патријарх Герман Анђелић. Нотабилитетски покушај је пропао. Када је 1885 године сазвао српски народно-црквени сабор, Јаша Томић је изабрат у Руми за посланика, али није дуго био у сабору. Пошто се уверио, да неће моћи ништа да учини за народ под патријархом Германом Анђелићем, а већина је била доста попустљива, он је положио посланички мандат и наставио борбу у „Застави“.

Јаша Томић је нарочито развио рад на просветном и економском пољу, па је у том правцу уређивао „Заставу“, а за шире народне слојеве увео је петком нарочито уређени број. Он је писао политичке чланке, расправљао социолошка и економска питања, водио полемику у свима питањима, писао одличне козерије и био један од најбољих фељтониста свога доба. Водио је борбу против клерикалаца и њиховог вође патријарха Германа Анђелића, против политике Беча и Пеште, а и против режима краља Милана у Србији, јер су сви ти фронтови били руковођени из Беча а уперени против слободе Срба и других Јужних Словена. Али је у исти мах морао да прими борбу и против некадашњих Милетићевих једномишљеника, који су се под вођством Мише Димитријевића и д-р Михаила Полита-Десанчића груписали око новосадског „Браника“, оспоравајући Јаши Томићу и друговима право на вођство српског народа. Због тога се Милетићева

странка на збору у Србобрану (Сентомашу) подвојила на радикале и либерале. Млађи борбенији нараштај, остао је са Јашом Томићем уз „Заставу“, која је проглашена органом целокупне српске народне слободоумне странке за разлику од „Браника“, који није имао у своме наслову реч „целокупна“. Касније се целокупна српска народна слободоумна странка прогласила радикалном странком (174 број Заставе од 1891) а под утицајем радикалне странке у Србији, која је у то време била на влади после абдикације краља Милана.

Јаша Томић није се ограничио само на писање у „Застави“. Он је под именом „Народни пријатељ“ издавао популарне књиге за народ, говорио је на народним зборовима, приредио је у Новом Саду прву народну забаву која се и данас одржава у оном духу, како је Јаша Томић замислио а привлачио је Србе и Српкиње из Срема, Бачке и Баната. Био је неколико месеци и у Вацком затвору због једног чланка о хрватским приликама, који је написао Анте Ковачевић, чиновник у Осеку. Писао је брошуре са борбеним садржајем, од којих су најзначајније биле: „Политичко вјерују“, у којој је изнео нацрт савременог програма за целокупну српску народну слободоумну странку, — „Треба ли народу политика“ (1888 г.), коју је мађарска полиција забранила, јер је у њој дао поуке народу, које се нису свиђале властодршцима — и „Из прошлости наших вођа“ (1889 г.), у којој је критиковао рад некадашњих Милетићевих стубова због њиховог неверства а у одељку „Да им запушимо уста“ одговорио је на жучне нападе „Браника“ против њега и његове породице... После тога је убрзо дошло до Туцинданске катастрофе¹⁾ (1889 г.), која је била узрок, да је морао прекинути свој рад за дужи низ година, које је провео у Вацком затвору.

Када се отуда вратио, развио је свој рад на књижевном и економском пољу. У 1896 години издао је роман „Назарени“ и научну расправу „О узроцима злочина“. Издао је и једно коло песама. У 1897 години уложио је сву своју енергију на организовање српских земљорадничких задруга. Увод у тај покрет била је његова књига „Паметно назаренство“, у којој је препоручио оснивање земљорадничких задруга. Он је агитовао за земљорадничке задруге приређујући предавања, а прва српска земљорадничка задруга основана је у Каме-

¹⁾ Напад на част своје породице Јаша је морао да пере крвљу тога нападача.

ници, селу до Новог Сада, после чега су ницале у свима крајевима српске земљорадничке задруге а у Загребу је основан савез њихов. Овај покрет је Јаша Томић помагао пером у месечном часопису „Земљораднички пријатељ“, који је излазио у Новом Саду под његовим уредништвом, све док није у Загребу покренут „Привредник“.

На политичкој позорници појавио се пуном снагом тек 21 августа 1898, када је поново преузео уређивање „Заставе“ и вођство српске народне радикалне странке у Војводини и Хрватској, у којем је својству остао све до своје смрти. У току 1897 године није учествовао активно у политичким пословима, једино што је у „Застави“ написао упуство под насловом „Вођа кроз изборе“, у којем је изнесено како се бирају посланици за српски народно-црквени сабор, јер је те године на Петровдан био сазват сабор да прими т. зв. јединствени статут, којим је хтела мађарска влада уз сарадњу епископата и Срба владиноваца да скреше извесна народна права у народно-црквеној аутономији у корист хијерархије.

Када је Јаша Томић поново примио уредништво „Заставе“, међу удруженим странкама већ није било једноликог мишљења о политичким приликама. Радикална странка повела је одлучну борбу не само против Георгија Бранковића патријарха и његове странке, него и против либерала око „Браника“, који нису били за радикалну акцију. У то време је Јаша Томић водио најогорченију борбу против режима у Србији, коме је на челу био д-р Владан Ђорђевић уз потпору краља Милана, који је тада био у Србији главни командант активне војске. Пошто је у Србији у то време била угушена опозициона штампа, а нарочито после Ивањданског атентата на краља Милана, када је радио преки суд, била је тада „Застава“ уједно и једини орган радикалне странке за Србију, у којој је Јаша Томић најенергичније побијао режим, познат под именом Владановштина, а који је оборен женидбом краља Александра Обрезовића са удовицом Драгом Машин (1901 године).

Напори Јаше Томића били су с ове стране Саве и Дунава крунисани 1902 године победом радикалне странке на изборима за српски народно-црквени сабор у Карловцима, која је унела свежији живот на том пољу српског народног живота и учинила да се наше културне прилике поправе. На изборима за српски народно-црквени сабор 1906 године

добила је радикална странка још јачу већину, која јој је омогућила да рашчисти ситуацију и да уреди управу српских народно-црквених добара, а на том пољу била је нарочито важна манастирска уредба, којом је омогућено да се манастирска земља даје народу у закуп — и да се чисти приходи од тих добара употребе за помагање српских школа. Око тога дошло је до оштрих сукоба, који су довели до саборске одлуке, којом је патријарх Георгије Бранковић био осуђен због погрешака у управи народно-црквених добара. Патријархова смрт учинила је крај овом сукобу, који је могао имати великих последица.

На политичком пољу у то време дошло је до оштре борбе када су се у мађарском сабору сукобиле владине странке и опозиција, која је тражила независност Угарске према Бечу. Непосредно пре тога донела је радикална странка у Окучанима свој програм за Хрватску и Славонију, који је преуђешен према државоправном положају и за Угарску. Програм је обухватио све потребе српског народа на политичком, културном, социјалном и економском пољу, а творац му је био Јаша Томић. Додирнуто је било и питање односа између Беча и Пеште. У то време створене су уз сарадњу Јаше Томића две врло важне резолуције, једна у Задру, коју су прихватиле српске странке и друга на Ријечи, којом је ударен темељ за заједнички рад српских и хрватских странака, после чега је дошло до споразума и са мађарском опозицијом, која је водила огорчену борбу против Беча, а у својој борби ишла је тако далеко, да је једна њена делегација извршила у Београду братимљење са Србима.

Када су у Бечу видели опасност, доведена је на владу мађарска опозиција на челу са помађареним Немцем Александром Векерлом, који је успео да помоћу железничке прагматике, у којој је био мађарски језик предвиђен као службени језик у Хрватској и Славонији, завади мађарску опозицију са српско-хрватском коалицијом, а помоћу Апоњијевог школског закона да све немађарске народности раздражи против мађарске опозиције. Поврх тога дошла је и чувена великоиздајничка парница против Срба у Загребу у вези са анексијом Босне и Херцеговине, чиме су коначно биле порушене све везе између Мађара, Срба и Хрвата, а дошло је и до сукоба између радикалне и самосталне странке.

Јаша Томић је у овим тешким приликама вршио своју дужност речју и пером, иако му је развита догађаја задавао велике бриге, а радикална странка имала је могућности, да преко својих посланика у саборима, загребачком и пештанском, води борбу за остварење српских народних захтева. У то време дала се прилика радикалној странци, да у угарској делегацији узме у одбрану народ у Босни и Херцеговини, који је патио под аустроугарским режимом. Д-р Ђорђе Красојевић поднео је своју интерпелацију у тој ствари а Јаша Томић је помагао својим чланцима у „Застави“. Тројица радикалних посланика у угарском сабору говорили су у одбрану народних интереса.

Када се Беч уверио, да се мађарска опозиција поцепала и при том посвађала и са својим дотадашњим немађарским савезницима, доведен је на владу у Пешти некадашњи хрватско-славонски бан, гроф Куен-Хедервари, коме је пошло за руком, да на изборима створи већину, покорну према Бечу. Од тога доба су настали нарочито тешки дани за српску народну радикалну странку. Она је на изборима како за пештански тако и за српски народно-црквени сабор 1910 године, који су обављени у кратком размаку једно за другим осетила сву оштрицу политике грофа Куена-Хедерварија, свог огорченог противника још из бавске палате у Загребу, а осетила је после и безобзирно непријатељство његових наследника, Лукача и грофа Стевана Тисе. Ни у тим тешким данима, који су били увод за акцију против Србије, као што су каснији догађаји показали, Јаша Томић није малаксао, него је наставио борбу на два фронта, против Беча и против непријатеља радикалне странке међу Србима, од којих су неки били у служби Беча и Пеште.

Та је борба вођена све до 1912 године, када је мађарска влада суспендовала српску народно-црквену аутономију, што је био знак, да се Беч и Пешта спремају за велику акцију против Србије. Суспензија српске народно-црквене аутономије ујединила је све српске странке сем клерикалаца, којима је та суспензија била по вољи, јер је њима дата сва власт а укинута је и манастирска уредба, која им је много сметала. У то време решио се Јаша Томић да напусти уредништво „Заставе“.

Убрзо после његовог повлачења из уредништва „Заставе“ избио је рат на Балкану. Јаша Томић је са највећом

радошћу отишао на бојно поље да буде извештач „Заставе“. Његови су се ратни извештаји читали у сласт и силно су утицали на развијање поноса и јуначког духа у народу.

Његове књиге: „Рат на Косову и Старој Србији“, „Рат у Албанији и под Скадром“ и „Рат у Македонији и Бугарској“ сјајни су описи великих дела српске војске у Балканском рату. Четврту књигу о том рату није могао издати јер га је омео светски рат, када је престала „Застава“, а Јаша Томић и многи други Срби били затварани и интернирани.

После пробоја солунског фронта 1918 осетио се дах слободе. Под вођством Јаше Томића, који је за време светског рата био дуго у тамници и интерниран, а извођен је био и пред ратни суд у Руми, образован је у Новом Саду српски народни одбор, који је сазвао Велику народну скупштину за 25 септембар 1918. У тој скупштини је Јаша Томић дивним говором пропратио резолуцију, којом је изречено оцепљење Баната, Бачке и Барање од Угарске и њихово директно спајање са Србијом с тим, да заједнички уђу у краљевину Срба Хрвата и Словенаца. Њему и Буњевцу, попу Блашку Рајићу, било је поверено да заступају Војводину код краљевске владе у Београду.

После уједињења, Јаша Томић није дуго био на политичкој позорници. Већ у августу 1919 године појавили су се на њему први знаци болести, која га је постепено слабила. Он је после ослобођења био јако забринут због развитка догађаја у краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, јер му се чинило, да не идемо добрим путем. Зато је 1919 године издао пет књижица: у једној је изнео грађу за нов радикални програм, у другој како да извршимо поделу земље (аграрну реформу), у трећој је под насловом „Наша држава у колевци“ изнео тешкоће при стварању наше државе, у четвртој је поводом трзавица у Народном представништву 1919 г. расправљао о начину, како да се уреди одношај између Срба и Хрвата, а у петој је под насловом „С ким ћемо и куда ћемо“ доказивао, да радикална странка заслужује народно поверење. Али није после тога још дуго могао да пише расправе. Последњи је чланак написао у „Застави“ 10 марта 1920 под насловом „Нова странка“.

Јаша Томић је био човек добра срца и увек готов на жртву за другове и општу ствар. Радио је и дању и ноћу

неуморно. У политичкој борби био је издржљив и никад није узмицао са мегдана.

Тешко би било скулити и издати све оно, што је Јаша Томић написао у „Застави“ и по другим листовима. Његовим чланцима, белешкама, козеријама и причама не зна се броја. Песме су му биле васпитног карактера. Исто тако и романи. А козерије су се читале у сласт и биле су често одлучне за решење каквог политичког спора. Многе је противнике сачувао својим духовитим козеријама. Он је својим саставима популарисао и народни календар „Рад“. Од 1911—1922 био је вредан сарадник часописа „Жене“, који је уређивала његова супруга, гђа Милица, кћи д-р Светозара Милетића. Јаша Томић је био најодушевљенији поборник еманципације нашег женскиња. Он је 1909 године издао књигу „Жена и њено право“ а 1918 године „Шта је била жена и шта ће бити“.

Књижевни састави Јаше Томића штампани су у 64 разна издања, брошуре и књиге. За време светског рата нестао је после претачине у његовом столу, рукопис о животу и раду д-р Светозара Милетића, а у београдском позоришту изгубио се рукопис његове трилогије „Краљевић Марко“. Сем већ споменутих брошура и књига ваља овде споменути и ове: После пет стотина година од Косовске битке, 1889, Слике и приповетке, 1897, Чича Станко, 1897, Земљорадничка сиротиња у Угарској, 1897, Има ли помоћи нашим занатлијама, 1898, роман Трулеж, 1898, Програм радикалне и програм либералне странке, 1901, У чему је ствар (уознавање са значајем борбе у аутономији), 1901, Мајски сабор, 1902, Какво се зло спрема у Србији, 1903, Хоћемо ли у социјалисте, 1904, Парница против српских манастира, 1905, Избор и право мањине, 1905, Јесмо ли на добром путу (о 40-годишњици „Заставе“), 1906, Сабор јунака на мегдану, 1907, Нова манастирска уредба, 1908, Бој на Косову, Сеоба Срба, Црна Гора (полемика са историчаром Иларионом Руварцем), 1908, Несавремена и савремена историја, 1910, Доситеј Обрадовић, 1911, Сеоба у Србију, 1914, Лепа књижевност и уметност, 1918, итд. Последња штампана књига била му је „Развод брака“, позоришна игра у пет чинова, 1922.

Новинарско-књижевни и политички рад Јаше Томића прекинут је његовом болешћу, којој је подлегао 1922 године, у 66 години живота свог. Болест га је спречила да узме учешћа у раду Уставотворне скупштине, иако је био народни

посланик. Његова је смрт велики губитак за народ српски на територији некадашње Војводине где је као јавни радник силно утицао на развој народног, политичког, културног, социјалног и економског живота више од 40 година и дубоко зарезао своје име у народну душу. Дочekaо је да види остварене снове и био је срећан да први поздраву победоносну српску војску при њеном уласку у Нови Сад, који је он толико волео. Умро је као сиромаш човек. Он није оставио за собом земаљског блага него само дела своја, а историја ће праведно оценити његов обилати рад у борби за бољу будућност народну и дати му достојно место међу великим синовима свога народа, који су живели, радили и патили за народно добро.

Поп Стојан Крстић

ПОП СТОЈАН КРСТИЋ

Поп Стојан Крстић рођен је у Подгорцу, селу пређашњег округа охридскога у Македонији, а стручне богословске науке слушао је у Београду. Како се, поглавито у крајевима постојбине Стојанове, историја народна чува и преноси усменим казивањем с колена на колена, тако је, по тој традицији, и кућа Стојанова пореклом од прастаре српске породице македонске из XIII века. Један је од тих Крстића као војвода био на Косову онога историскога дана с кнезом Лазарем. Савладан ранама, заклео је — вели се — најстаријега сина свога да прими чин свештенички и да га пренесе на потомке даље. Од тога доба из куће Крстићеве увек бејаше свештеника — све до попа Стојана, па и сада након мученичке смрти његове. Ови су свештеници добили, доцније, и неке повластице од цара Сулејмана имајући под собом села: Подгорац, Лабуниште и Боровац, и не зависећи од какве веће црквене власти.

Одгојен у такој традицији, научен србовати од малена, даровит, духовит и срчан — поп Стојан је био узор мушке одлучности у исто доба кад и пример пастирске скромности. Он бијаше у особитом поштовању и љубави код својих парохијана и далеко, врло далеко, у свих Срба. Али се његову духу не мање дивљаху и Турци, који га, стога, прозваше Дели-папаз — јуначки поп.

Србујући тако, Стојан је морао доћи у сукоб с онима којима српско име бејаше трн у оку. И он, зато, паде као жртва своје дужности, свога српскога осећања и рада. Наметнути владика охридски, по злу спомену Синесије, дође и у српску цркву Стојанову, тражећи да се и она отвори. Кад поп Стојан све то одби, он нареди својој пратњи те обије црквена врата, уђе унутра па покупи златне и сребрне украсе с одеждама, па све то понесе. Поп Стојан не клону духом већ наста те турска власт притегне недостојнога архијереја и овај мораде украдене ствари вратити српској цркви. Тада, за освету, клети владика најми неколико зликоваца који ће убити честитог попа. „На царскоме друму између Лабуништа и Подгорца, дивље разбојништво поставило заседу убилачку. Спустила се дубока ноћ и тишина глуха... Природа сва притаја дисај, као да ишчекује нешто кобно, неслућено. А па-

стир добри, поп Стојан, занет великом мисли српства, враћа се на коњу из Лабуништа у Подгорац миломе дому свом. Глава му клонула на поштене српске груди и претура крупну мисао потлачене домовине. Звезде потамнеше и небо се угаси, а злочин се ускомеша у својој заседи — Србинов пастир добри, трже јуначки оружје своје, јурну у мрку ноћ и паде ничице земљи, сав прорешетан убилачким оловом.

Таква смрт честитога Србина електрисала је све српство, а њега пре свих осветише на убицама сами Турци!

Тешки су били дани када је поп Стојан Крстић у својој ближој и даљој околини развио активни рад за српски народ и његову цркву православну. Посред помрчине искрсну он на домаку Охридског Језера и разагна мрак око себе и цркве своје, приљуби се свим срцем своје српском народу, сави га око себе, заштити га, и научи борби и одбрани. И све ово постиже он својом беспримерном искреношћу и некористољубљем, својим жарким родољубљем и својом утешном речи, која падаше на рањено срце народно као благи мелем.

Бурни су се догађаји низали око поп Стојана; мржња и освета беху ухватиле маха; а он је опет велику наду полагао у народну омладину којој је говорио: „Децо моја, пазите и дружите се са вашим суседом као с братом од једнога племена и језика. Сваки онај који говори овим језиком као ја с вама, ваш је брат по роду, језику и имену. Земље и градови добијају своје међе од владалаца и случајних догађаја, али народ остаје све једнако онај исти и носи од језика име своје. Што се вере тиче, немојте, децо моја, тровати млађано срце ваше мржњом; учите се да волите непријатеље народа свога. Не мрзите никога“. — Тако је говорио свештеник који за цркву и своју народност душу полаже. Он има љубави и према непријатељу, Он никога не мрзи.

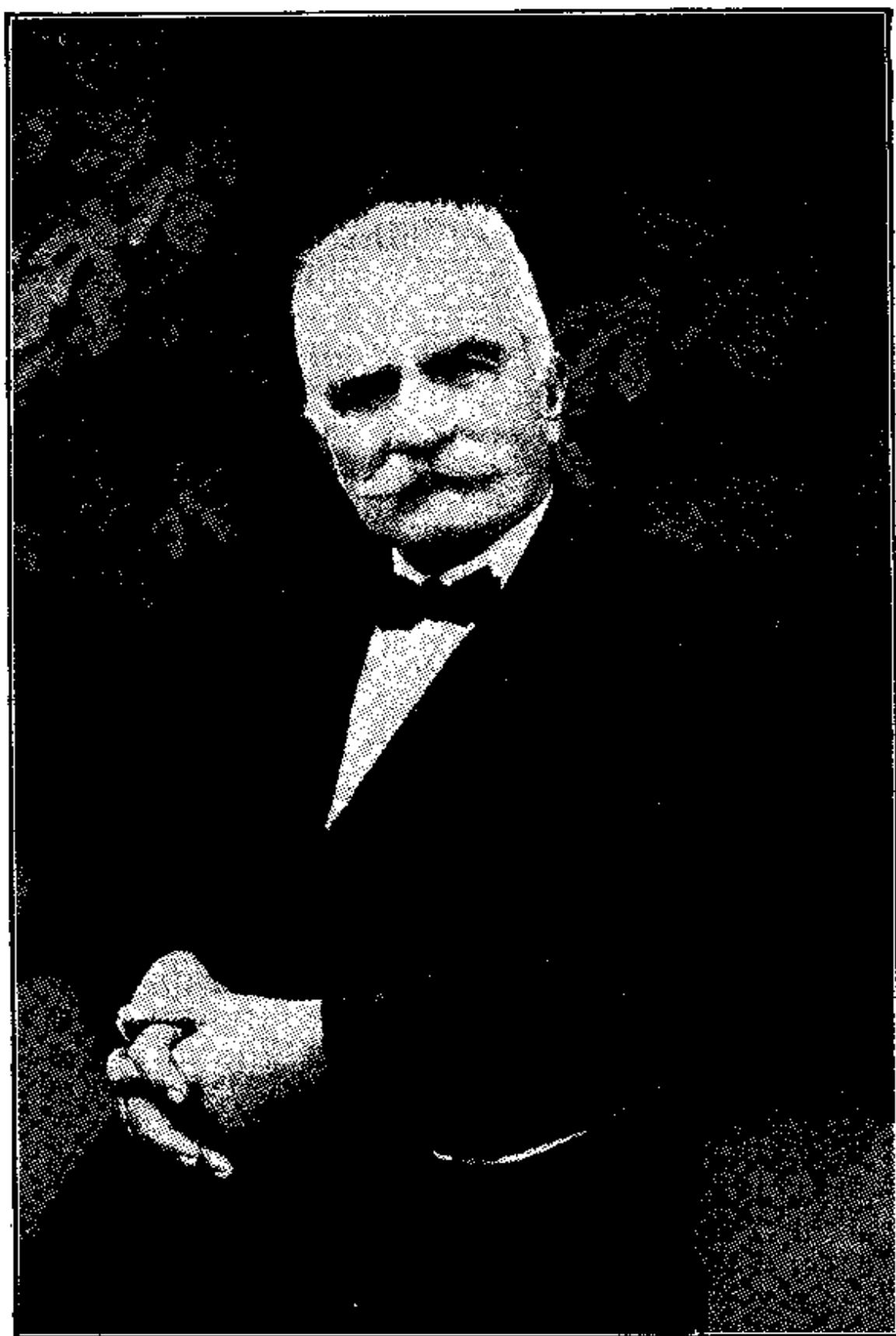
Овај угледни свештеник, који је сав свој живот био посветио своје народу, притицао је у помоћ немоћнима, болнима и сиромашнима. Где је требало пружио је утеху, а где је требала материјална помоћ и њу је давао одвајајући од уста својих. Народ га је толико волео и поштовао да је у њему гледао свога највећег пријатеља и добротвора. Та велика народна љубав изазвала је код непријатеља српскога имена неодољиву мржњу према поп Стојану, која се после претворила у крваву освету. Он, који у души својој није ни

трунку мржње носио, навукао је на себе мржњу оних, којима никад у животу није никакво зло учинио. Преко његовога живота тражен је успех у одрођавању српскога народа, коме је он у том крају био заштитник и учитељ. И он је пао на стражи свога напаћеног народа.

Име попа Стојана Крстића данас је познато у сваком крају српском па и преко граница свега српства, а светли гроб његов постао је једним белегом више, који ће за сва времена казивати како се служи своме народу и гине за његову заветну мисао.

Љуба М. Давидовић

ЉУБОМИР М. ДАВИДОВИЋ

Влашка, село недалеко од Младеновца, место је рођења Љубомира Давидовића. Ту је он угледао света 12 децембра 1863 г.

Основну школу свршио је у родном селу, а гимназију и затим Велику школу у Београду.

Српско-бугарски рат од 1885 г. затекло је Љубомира у војсци. По свршетку овог несрећног рата Давидовић је добио место предавача у ужичкој реалци, а када је положио професорски испит постављен је 1888 год за професора.

1890 г. постављен је за директора ниже гимназије у Враћи, где је у току скоро шест година веома активно деловао на националном и политичком пољу.

Одушевљен поборник демократских идеја, поштен и искрен, те стога убедљив, Давидовић је у врањском округу стекао пуно приврженика, и дуго година овај крај га је бирао за свога претставника у скупштини.

Налазећи се са службом на самој јужној граници Србије Давидовић је имао прилике, да се упозна са тешким и мучним животом српског живља у Старој Србији и Македонији. Као предан национални радник он је скренуо озбиљну пажњу на догађаје, који се одигравају у тим класичним српским покрајинама. Истраживао је начин: како да се олакша неподношљив живот тамошњем напаћеном народу? Треба знати да једина народност која у Турској није била званично призната, беху Срби. Они су живели у сваком погледу потпуно бесправно. Била је то српска раја у Старој Србији и Македонији осуђена да кроз цео живот ради и плаћа, да пати и да пропада. А на Вардару одигравани су језовити призори. Тамо се систематски спроводило истребљивање Срба. То су с планом изводиле чак и оне нације, које су дисале мржњом према Турцима. То истребљивање Срба вршено је и по целој Старој Србији помоћу Арнаута, који су потпомагани од Аустро-Угарске. Најгоре су пролазили Срби на Дриму, на Косову и у Метохији.

Под неодољивим притиском непријатеља један велики број Срба, у најбољим годинама, беше принуђен на исељавање из Старе Србије и Македоније. Једни су се селили у Америку, да би сачували живот и зарадили откуп турској

држави и разним шовинистичким комитским организацијама, непријатељски расположеним према српском елементу у тим крајевима. Само за првих пет година 20 века емигрирало је из Старе Србије и Македоније на 75.000 људи. А за време неколико последњих деценија, пре Балканског рата (1912), број избеглица само у Србију беше достигао на 60.000 душа. Највише су се ове избеглице пребацивале у Србију преко Врање. Требало је те добегле мученике прихватити и човечно збринути. Ту хуману улогу вршио је са највећим пожртвовањем док је био у Врањи, Љуба Давидовић у друштву националних радника из Врање. Многу су добеглу сиротињу они оденули, нахранили и збринули.

Услед тако тешког стања у Старој Србији и Македонији Срби се у тим покрајинама латише организовања отпора противу својих угњетача.

У овој одбранбеној организацији српског живља у Старој Србији и Македонији узео је виднога учешћа Љуба Давидовић, који је доста труда и рада уложио на подизању српске свести и на ослобођењу и уједињењу Старе Србије и Македоније.

За време своје службе у Врањи развио је Давидовић активно рад у два правца: на политичком пољу у духу демократских идеја и помагао отварање народних школа у Старој Србији и Македонији; доцније је српски живаљ у тим крајевима штитила комитска акција. На организацији ове акције радио је неуморно Давидовић. Мора се признати, да су Бугари у тим српским крајевима поклањали већу пажњу школама него Срби, али зато су Срби били много ближи тамошњем ставовништву у погледу народности. То се види и по томе, што је организација српских школа ширила националну пропаганду са већим успехом него Бугари. Та је пропаганда изазвала комитске акције и с једне и с друге стране. Тако је започета нежељена борба између два братска народа, која је прекинута ослобођењем Старе Србије и Македоније.

За време Давидовићева службовања у Врањи израђена су у његовој кући правила Главнога македонскога одбора, која су била душа целог покрета и акције. Да би се што јаче пробудило осећање српског народа у Старој Србији и Македонији, Давидовић је са својим ђацима посетио Скопље, престоницу Душанову, а сем тога и манастир св. оца Прохора на реци Пчињи под планином Козјаком, на дан манастирске

славе, где се скупља тога дана велика маса српскога живља готово из свих крајева јужне Србије.

1892 г. Давидовић је премештен у Крушевац, одакле је поново враћен у Врању 1893 год. Године 1897 отишао је у Београд за секретара Министарства просвете и црквених послова, где му је поверено и уређивање „Просветног гласника“.

Портфељ министра просвете први пут је поверен Давидовићу 1904 г. у другом министарству генерала Саве Грујића, када је израдио, у то време, најбољи закон о основној настави.

1905 г. изабран је, за време њеног ванредног заседања, за претседника Народне скупштине.

Године 1908 видимо Давидовића као агилног потпредседника Народне одбране. Његова сарадња у овом националном удружењу је персонификација његове југословенске идеологије. А његове разгранате везе са истакнутим народним вођама Хрватске и Словеначке допринеле су да је Давидовић могао много да учини на изграђивању југословенске националне свести.

Делатност Народне одбране почела је да мучи властодржце у Бечи и Пешти и они су почели да траже начина да у очима европског јавног мишљења компромитују Србију и покажу колико је она опасна за мир у Европи.

Марта месеца 1909 официозни историчар хабзбуршке монархије, бечки професор Фридјунг, објавио је у бечком листу Neue Freie Presse обиман чланак у коме је, да би компромитовао Србију и истакнуте чланове српско-хрватске коалиције, отишао тако далеко да је цитирао званична документа српског Министарства спољних послова; т.ј. податке о извесним револуционарним одлукама као и о односу Београда према лидерима српско-хрватске коалиције.

Последица овога написа била је, у политичкој историји знаменити Фридјунгов процес, у току кога се брзо показало да је Фридјунгова аргументација лажна, кад је београдска влада захтевала да се у целини објаве цитирана акта.

На овом процесу, поред осталих, појавио се као сведок и Љубомир Давидовић, који је смело и отворено пред бечким судом изјавио да су цитирани документи најобичнији фалсификати.

Како је овај процес узео размере које бечка влада није

могла да предвиди, то се она пожурила да још пре судске пресуде Фридрихов процес прекине и заташка.

Давидовић је такође у току скоро четири године (1910—1914) претседник београдске општине. За време његовог претседниковања Београд је обогачен многим културним установама.

Половином новембра 1914 дошао је наново за министра просвете. Тај је ресор задржао све до 1917 године. Као Министар просвете Давидовић је 1916 године на Крфу отворио штампарију у којој су излазиле „Српске новине“. По његовом наређењу тамо је отштампано 100.000 буквара који су по ослобођењу пренети у Србију. Тада је израдио и пројекат закона о средњим школама и о универзитету.

У току светског рата мимо официелне дипломатске акције српске владе, и њених претставника у савезничким и неутралним државама, фунгирао је такође и Југословенски одбор, састављен још пре рата од истакнутих емиграната Срба, Хрвата и Словенаца са територије Аустро-Угарске монархије, а његово седиште је било у Лондону и Паризу. Захваљујући акцији овог одбора образована је од добровољаца из Америке и руских заробљеника, добровољачка дивизија а осим тога одбор је пропагирао југословенску идеју код утицајних савезничких политичких чинилаца.

Српска влада позвала је Југословенски одбор да пошаље на Крф своје претставнике, како би се договорили о заједничкој акцији. Друге половине јула 1917 године стигли су на Крф најутицајнији чланови југословенског одбора, где су са српском владом уговорили главне тачке програма будуће заједничке државе свих ослобођених и уједињених Југословена.

Двадесетог јула 1917 била је дефинитивно редигована крфска декларација, која је имала да буде као нека Magna Carta будуће Југославије.

На овоме послу од историјског значаја живо је учествовао и Љуба Давидовић који је био члан ширег и ужег одбора при изградњи крфске декларације.

Одмах по ослобођењу Србије проглашено је уједињење Срба, Хрвата и Словенаца, а у првој Југословенској влади (20 децембра 1918 год.) Љуби Давидовићу је поверен портфељ министарства просвете.

За време овога свога министровања донео је нов закон о основним школама (1919), по коме су знатно увећане плате учитељима тако, да су њихове почетне плате биле веће од

плате чиновника факултетског образовања. Ово је увековечило име Давидовића у редовима захвалног учитељства основних школа.

Доцније је Давидовић у два маха добијао мандат за састав владе и оба његова кабинета имала су веома корисног значаја за сређивање младе југословенске државе.

Читав свој живот Љубомир Давидовић посветио је слави, слободи и величини свога народа и прогоњене отаџбине.

Његов предани рад на ослобођењу и уједињењу јужних Словена остаће вечним примером пожртвоване службе народу.

Вођен идеалним примером свога племенитог оца, његов син јединац пао је у великом светском рату за слободу и част своје нације и отаџбине.

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. КУЛТУРНО БЛАГО СРБИЈЕ У 1000 СЛИКА
Београд: Вулкан издаваштво, 2017.
2. ЛЕКСИКОН СРПСКОГ ПРОСВЕТИТЕЉСТВА
Мирјана Д. Стефановић
Београд: Службени гласник, 2009.
3. НОРМАТИВНА ГРАМАТИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Предраг Пипер, Иван Клајн
Нови Сад: Матица српска, 2017.
4. ОБРЕНОВИЋИ У МУЗЕЈСКИМ И ДРУГИМ ЗБИРКАМА СРБИЈЕ
Горњи Милановац: Музеј рудничко-таковског краја, 2014.
5. УВОД У РУТНОН: АУТОМАТИЗОВАЊЕ ДОСАДНИХ ПОСЛОВА:
ПРАКТИЧНО ПРОГРАМИРАЊЕ ЗА ПОЧЕТНИКЕ
Алберт Свајгарт
Београд: Компјутер Библиотека, 2016.
6. ПЛИТКО: КАКО ИНТЕРНЕТ МЕЊА НАЧИН НА КОЈИ
МИСЛИМО, ЧИТАМО И ПАМТИМО
Николас Кар
Смедерево: Хеликс, 2013.
7. СВЕ ПТИЦЕ СРБИЈЕ – ALL THE BIRDS OF SERBIA
Јавор Рашајски
Београд: Лагуна, 2017.
8. КАКО СЕ ДОГОВАРАТИ СА СОБОМ И ДРУГИМА
Вилијам Јури
Нови Сад: Психополис институт, 2017.
9. О СЕБИ: ПРИЧА ПСИХОТЕРАПЕУТА
Ирвин Јалом
Нови Сад: Психополис институт, 2017.
10. УОЧИ РАТА
Петар Марић
Београд: Алма, 2017.
11. БАЊА: РОМАН
Миодраг Лазаревић
Београд: Алма, 2017.
12. ПЕВАЊА ВУКА И ВРАНЕ
Зорица Ђерговић Јоксимовић
Београд: Геопоетика издаваштво, 2016.
13. ВЕЛИКИ МОДЕРНИЗАМ
Јеша Денегри, Мишко Шуваковић, Никола Дедић
Београд: Орион арт, 2018.

14. ИВО АНДРИЋ – ХОМЕР МОДЕРНОГ ДОБА:
КЊИЖЕВНОКРИТИЧКА СТУДИЈА О РОМАНУ НА ДРИНИ
ЋУПРИЈА
Стојан Ђорђевић
Београд: Орион арт, 2018.
15. НДХ И НЕДИЋЕВА СРБИЈА: СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ
Златоје Мартинов
Београд: Савез антифашиста Србије: Орион арт, 2018.
16. КУЋА НЕОЧЕКИВАНИХ СЕСТАРА
Александар Мекол Смит
Београд: Самиздат, 2017.
17. ЦРНЕ СЕКУНДЕ
Карин Фосум
Београд: Самиздат, 2018.
18. ОСВАЈАЊЕ ВРХОВА: ИНСПИРАТИВНА АУТОБИОГРАФИЈА
ПРВОГ НЕПАЛСКОГ МИЛИЈАРДЕРА
Бинод Чодри
Београд: Самиздат Б92, 2018.
19. САМО ЈЕДАН КОРАК ОД СНА
Олаф Олафсон
Београд: Самиздат, 2018.
20. ОВДЕ И САДА: ПИСМА
Пол Остер
Београд: Самиздат, 2018.
21. ПОСЛЕ ЕВРОПЕ
Иван Крастев
Београд: Самиздат, 2018.
22. 1793.
Никлас Нат о Даг
Београд: Самиздат, 2018.
23. НЕ ОСВРЋИ СЕ
Карин Фосум
Београд: Самиздат Б92, 2018.
24. ЈУГОСЛАВИЈА: МИР, РАТ И РАСПАД
Ноам Чомски
Београд: Самиздат, 2018.
25. ЕБАНОВИНА: МОЈ АФРИЧКИ ЖИВОТ
Ришард Капушћински
Београд: Самиздат, 2018.

26. ДЕЦА ВОЛГЕ
Гузель Јахина
Београд: Самиздат Б92, 2018.
27. НЕПОКОРЕНА СА ПОРТ ДЕ ФЛАНДР
Фуад Ларуи
Београд: Самиздат Б92, 2018.
28. НЕК НИКО НЕ СПАВА
Хуан Хозе Миљас
Београд: Самиздат, 2018.
29. ТИХА СТРАНА СТРАСТИ
Александар Мекол Смит
Београд: Самиздат, 2018.
30. М2 МУЛТИВЕРЗУМ
Иван Токин
Београд: Самиздат, 2018.
31. ПУТОВАЊЕ У МОЈУ НЕПОСТОЈЕЋУ ЗЕМЉУ
Тамара Ђермановић
Београд: Самиздат, 2018.
32. БОЉА ПРОШЛОСТ: ИЗМИШЉАЊЕ ТРАДИЦИЈЕ И НОВИ
ИДЕНТИТЕТИ
Александар Палавестра и други
Београд: Еволута, 2018.
33. СЛИКАРЕВА ТАЈНА
Милошевић Предраг
Београд: Еволута, 2018.
34. СТРАБОН ИЗ АМАСИЈЕ: ИСТОРИЧАР И ГЕОГРАФ
Мирко Обрадовић
Београд: Еволута, 2018.
35. КЊИГА И ПИСАЦ У ВИЗАНТИЈИ
А. П. Каждан
Београд: Еволута, 2018.
36. ЧЕКАЈУЋИ ИКЕУ: ОД ТАЧКИЦА ДО ИКЕИЗАЦИЈЕ
Илдико Ердеи
Београд: Еволута, 2018.

PREPORUČUJEMO

1. Simeon Piščević: **ISTORIJA SRPSKOG NARODA** / Novi Sad: Akademska knjiga; Šid: Narodna biblioteka „Simeon Piščević”, 2018.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/128069_istorija_srpskog_naroda_knjiga_delfi_knjizare.html

Knjiga *Istorija srpskog naroda* Simeona Piščevića nastala je poslednjih godina XVIII veka u imperatorskoj Rusiji, ali do danas nije bila objavljena. Ovaj dragoceni rukopis bio je čuvan u porodici, dok ga autorov praunuk nije predao Nilu Aleksandroviču Popovu, ruskom slavisti, istoričaru i arheografu. Danas se rukopis čuva u Arhivu SANU u Beogradu.

Piščevićeva *Istorija srpskog naroda* obuhvata period od starog veka, Seobe naroda pa do polovine XVIII stoleća. Danas nije značajna samo kao istorijsko delo već i kao izvor o vremenu u kome je nastala, o metodu i kritici izvora koju su primenjivali istoriopisci XVIII veka.

2. Bojan Mitrović: **NASTANAK MODERNE ISTORIJSKE DISCIPLINE U SRBIJI I BUGARSKOJ: pretpostavke, teze, polemike: (1878–1918)** / Novi Sad: Akademska knjiga, 2017.

Preuzeto sa sajta:

https://www.delfi.rs/knjige/120632_nastanak_moderne_istorijske_discipline_u_srbiji_i_bugarskoj_knjiga_delfi_knjizare.html

Knjiga opisuje razvoj naučne historiografije u Srbiji i Bugarskoj u poslednjoj četvrtini XIX veka. U središtu autorovog interesovanja nalaze se sami radovi Ilariona Ruvarca, Stojana Novakovića, Marina Drinova, Vasila Zlatarskog i drugih istoričara tog doba, unutar konteksta razvoja ne samo historiografije nego i pomoćnih nauka, pre svega filologije i paleografije, kao i unutar razmatranja profesionalizacije poziva istoričara. Tim putem, autor dolazi do nekoliko zaključaka koji menjaju dosadašnji pogled na razvoj historiografije na Balkanu.

3. Branislav Anđelković: **ARHEOLOGIJA SMRTI: ka razumevanju starog Egipta** / Beograd: Arhipelag, 2018.

Preuzeto sa sajta: <http://www.arhipelag.rs/knjige/arheologija-smrti-ka-razumevanju-starog-egipta/>

Arheologija smrti: ka razumevanju starog Egipta nas upoznaje, uz obimnu bibliografiju, sa najnovijim saznanjima u obrađenoj tematici i predstavlja dobrodošao spoj Anđelkovićevog bavljenja arheologijom prednastičkog i ranodinastičkog perioda Egipta (posebno Nakada kulturom), sa proučavanjima dinastičkih nalaza i Nesmina (Beogradske mumije).

Nezaobilazne su i digresije ka arheološkoj teoriji, preistoriji ratovanja i biblijskoj arheologiji.

Knjiga obiluje fascinantnom količinom informacija – koje su same po sebi često pravi arheološki „detektivski romani“ – i iziskuje studiozno i posvećeno čitanje.

Uprkos naučnom aparatu primenjenom u potpunosti, data objašnjenja omogućavaju praćenje izložene materije i široj javnosti od početaka traganja za besmrtnošću do „marketinga večnog života“ i legata drevnog Egipta.

Knjiga je kapitalno delo savremene arheologije.

4. Oleg Ajrapetov: **RUSIJA 1917: propast carstva** / Beograd: Clio, 2017.

Preuzeto sa sajta: http://clio.rs/RUSIJA-1917-Propast-carstva_Knjiga_72892

U okviru višegodišnje saradnje Centra za ruske i istočnoevropske studije „M. Jovanović“ Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Moskovskog državnog univerziteta M. V. Lomonosov, nudimo čitaocu prevod najnovije knjige dr Olega Ajrapetova, vodećeg ruskog stručnjaka za Prvi svetski rat i istoriju spoljne politike Ruske imperije. O. Ajrapetov već je poznat srpskom čitaocu po svojoj knjizi koja je analizirala proces raspada i degradacije vojne i ekonomske elite carske Rusije tokom Prvog svetskog rata. U svojim radovima Oleg Ajrapetov daje objektivnu i oslobođenu ideološke ljuštore sliku prošlosti, u kojoj je vrsna rekonstrukcija događaja oslonjena na duboko poznavanje literature i izvora dopunjena višeslojnim analizama uzajamne povezanosti različitih faktora međunarodne i ruske prošlosti.

5. Anika Mombauer: **UZROCI PRVOG SVETSKOG RATA: sporenja i saglasnosti** / Beograd: Clio, 2013.

Preuzeto sa sajta: http://clio.rs/UZROCI-PRVOG-SVETSKOG-RATA_Knjiga_229

Priču o Prvom svetskom ratu, jednom od ključnih događaja burnog XX veka, prate neslaganja istoričara o njegovim uzrocima. Stotine knjiga i članaka objavljeno je o ovoj temi tokom proteklih decenija, hiljade dokumenata je otkriveno u arhivima i stavljeno istoričarima na raspolaganje – a ipak ključna pitanja i dalje ostaju nerešena.

Anika Mombauer prati strastvene debate koje su se posebno pojačavale u kritičnim periodima proteklog stoleća. Pažnja autorke nije toliko usmerena na događaje koji su do rata doveli koliko na okolnosti koje su podsticale i još podstiču ovu „dugotrajnu raspravu“.

Studija Anike Mombauer organizovana je hronološki i počinje analizom kontroverzi nastalih na početku rata. Autorka zatim istražuje rasprave koje su usledile nakon Versajske mirovne konferencije, kao i one koje su bile aktuelne u međuratnom periodu. Mombauerova posebnu pažnju posvećuje istraživanju nemačkog istoričara Frica Fišera i debati koja je usledila kao reakcija na njegove teze o Nemačkoj kao glavnom krivcu za globalni sukob.

„Ujedinjenje Nemačke i raspad Jugoslavije ponovo su postavili Prvi svetski rat u centar političke i historiografske rasprave na prostoru bivše Jugoslavije. Gavrilo Princip je od heroja postao zločinac, Austrougarska od okupatora modernizator, a Srbija je od žrtve postala okupator. Van svake sumnje je da je politički i historiografski konsenzus o Prvom svetskom ratu iz vremena zajedničke države južnih Slovena podložan reviziji. Problem nastaje ako je revizija motivisana političkim, a ne historiografskim razlozima, jer u tom slučaju analiza, slična

ovoj koju je Anika Mombauer ponudila za Nemačku, ali za jugoslovenski prostor, neće uskoro biti napisana.”

Dr Vojislav Pavlović, Balkanološki institut SANU

6. GRADOVI BALKANA, GRADOVI EVROPE: studije o urbanom razvoju postosmanskih prestonica 1830–1923 / Priredili: Marko Dogo i Armando Pitasio Beograd: Clio, 2018.

Preuzeto sa sajta: http://clio.rs/GRADOVI-BALKANA-GRADOVI-EVROPE-Studije-o-urbanom-razvoju-postosmanskih-prestonica-1830-1923._Knjiga_99921

Okupljajući radove autora različitog profila – istoričara, istoričara umetnosti i istoričara/teoretičara arhitekture, ovaj zbornik ispituje sličnosti i razlike u procesima planiranja, izgradnje, uređenja, organizacije i ulepšavanja gradova Evrope i Balkana.

Bilo da je reč o rušenju srednjovekovnih zidina ili uklanjanju starih četvrti iz osmanskog perioda, jasno je da su gradovi Balkana i Evrope, svaki sa svog istorijskog, političkog i kulturološkog polazišta, prolazili kroz slične procese radikalnog preosmišljavanja. Te transformacije gradova, koje su planski sprovedene u XIX veku, bile su ključni događaji urbane istorije. Upravo njima je strukturalno i vizuelno definisana sama ideja grada, koja i danas čini važan deo kolektivnog identiteta i savremene urbane kulture.

Istražujući devetnaestovekovne koncepte pojma „modernizacije“, kao i njegovo različito razumevanje u pojedinim državama i regijama, knjiga osvetljava pojedinačne slučajeve planske urbanizacije i restrukturiranja gradova Zapadne i Srednje Evrope, kao i onih na Balkanu: Atine, Sofije, Rusea, Bukurešta i Beograda.

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД ДЕЦЕМБАР 2018 – ЈАНУАР 2019. ГОДИНЕ**

1. СМОКВА
Горан Војновић
Београд: Ренде, 2017.
2. ПРИЧА О ИЗГУБЉЕНОЈ ДЕВОЈЧИЦИ:
РОМАН: ДЕО 4.
Елена Феранте
Београд: Воока, 2018.
3. ПРИЧА О НОВОМ ПРЕЗИМЕНУ:
РОМАН: ДЕО 2.
Елена Феранте
Београд: Воока, 2017.
4. ПРИЧА О ОНИМА КОЈИ ОДЛАЗЕ И
ДОЛАЗЕ И ОНИМА КОЈИ ОСТАЈУ:
РОМАН: ДЕО 3.
Елена Феранте
Београд: Воока, 2017.
5. ГОДИНЕ ВРАНА
Синиша Ковачевић
Београд: Вукотић медиа, 2018.
6. МУШКА АЗБУКА
Мирјана Бобић Мојсиловић
Београд: Лагуна, 2018.
7. ЦРВЕНИ ИБИС
Марија Микетић
Београд: Evro Book, 2018.
8. ЗИД ТАЈНИ
Љиљана Шарац
Београд: Evro Book, 2018.
9. СЛАГАЛИЦА МОГ ЖИВОТА
Луси Дилон
Београд: Лагуна, 2018.
10. ПОНОЋНО СУНЦЕ
Ју Несбе
Београд: Лагуна, 2017.